БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢДАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттингеи

1963 ч. ИЮЛЬ 5 ПЯТНИЦА № 158 (5562).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп.

Бот-бодунга экономиктиг дузалажылга Чөвүлелинде

1963 чылдың июнь 18—22-де Бот-бодунга экономиктиг дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттарның суг ажыл-агый органнарының удуртукчуларының ийиги чөвүлел хуралы Москвага болуп эрткен.

Болгарияның Улус Республиказының, Венгр Улус Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың, Моол Арат Республиканың, Польша Улус Республиканың, Румын Улус Республиканың, Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң болгаш Чехословак Социалистиг Республиканың суг ажыл-агый органнарының удуртукчулары чөвүлел хуралдың ажылынга киришкен.

Чөвүлелдиң күүсекчи комитединиң даалгаларын ёзугаар чөвүлел хуралга чер кырының сугларының арын үнелеп көөрүн болгаш нормаларын чаңгыс аай болдурарының база оларны ылгаарының принциптериниң, аргаларының янзы-бүрүзүнүң болгаш сугларның шынарын шинчилээриниң техниктиг херектелдериниң дугайында айтырыгларны чугаалажып көргеш, чөгүүр шиитпирлерни хүлээп алган.

Чөвүлел хурал хүн бүрүнүң ажылының планын тодарадып база оны күүседири-биле боттандырар эргежок чугула хемчегларни ажылдап кылган.

Чөвүлел хурал бот-бодун билчир чоруктун болгаш аны-дуңма кады ажылдажылганың байдалынга эрткен.

ССРЭ БИЛЕ ГДР-НИҢ НАЙЫРАЛЫ—БУЗУЛБАС

1963 чылдың июль 2-де Берлинге болган митингиге

ЭШ Н. С. ХРУЩЕВТУҢ ЧУГААЗЫ

Н. С. Хрущев бодунуң чугаазының эгезинде СЭКП Тең Комитединиң, Дээди Советтиң Президиумунуң, Совет чазактың, бүгү совет кижилериниң өмүнээзинден болгаш хууда бодундан В. Улыбрихтиге база катап чүректиң ханызындан байыр чедирген болгаш кадык-чаагай болурун, ажылга «чедиишкиннерлиг болурун анда сеткилиниң ханызындан күүзүн, социализмниң тургузуушкунунга улам ынай чедиишкиннерлиг болурун бүгү немец коммунистерге, ГДР-ниң ажылчы чоннарынга ол күүзүн.

ГДР-ниң черинге турган үевистиң дургузунда хөй-хөй үүлдерни көрүп, ажылчыннар-биле, тараачыннар-биле, силерниң чурттуларның интеллигенциязының төлээлекчилери-биле чугаалажып четтиктивис—деп, Н. С. Хрущев чугаалаан.—Ол болза бистиң улустарывыстың улам-на быжыгып турар найыралының херечизи болуп, бистиң бодалывыска үр артып калыр солун, чылыг ужуражышкыннар болган.

Силерниң республикаларда ажылхеректиң эки чоруп турарынга бистер шын сеткиливистен өөрүп тур бис. Социализмниң калбак тургузуушкунунуң программазын боттандырарынче чедиишкинниг кирипкендир силер.

Силерниң чонуларның күш-ажылчы сорук кириишкинин көргеш, Герман Демократтыг Республиканың ажылчы чоннары партияның чаа Программазын бодунуң хая-дамырындан тудуш, төрээн хөрээ кылдыр хүлээп алган-дыр дээрзинге кижи тодаргай бүзүрей бээр-дир.

Н. С. Хрущев Германияның ийи кезектериниң хөгжүлдезин деннеп көрбүшаан. Барыын Германияда «экономиктиг хувулгаазын чорук» деп аддар үүлдү тайылбырлаан, ол дээрге Барыын Германия болза белен чиг-эт баззалыг, металлургиялыг, аар үлетпүрлүг турганы-биле дөгүмидиглиг болган таарымчалыг экономиктиг байдалын болдурганы түр үениң кедүрлүүшкүнү-дүр деп айыткан. Ынчалзажок Барыын Германияда «экономиктиг хувулгаазын чоруктун» дугайында бижээн үүлдериниң будуу безин кургаалакта, барыын-герман экономикада буурап бадыышкынының кыжаныы буржуаз пропагандистерни болгаш оларның ээлерни дувөредип эгелей берген деп, Н. С. Хрущев эскерип чугаалаан.

Чөвүн Германияның ажылчы чоннары бодунуң экономиказын Барыын Германиянынга бодааргa, эн-не нарын байдалдарга катап тургузуп эгелээн—деп, Н. С. Хрущев уламчылаан.— Чиг-эттиг болгаш материалдарның чаа үнер дөстерин дилеп тывары, металлургия баззазын болгаш үлетпүрүн өске-даа хөй-хөй адырларын херек кырында катап тургузары, үрелип бүзулган чүс-чүс, мунмун бүдүрүлгелерни катап тургузары херек турган. Ол бүгү үүлдер болза кедергей нарын болгаш берге сорулгалар болуп турган. Ынды болза-даа бөгүн Герман Демократтыг Республика Европаның болгаш делегейниң эн-не күчүлүг индустриалдыг күрүнелериниң бирээзи болуп турардыр: ол үлетпүр бүдүрүлгелиниң хемчээлиниң талазы-биле үлетпүрү эн-не сайырангай баштайгы он чурттарның санында кирип турар.

Бир эвес экономиктиг хувулгаазын чоруктун дугайын чугаалаар үве болза, ол хувулгаазын чорук чогум-на маңаа, Герман Демократтыг Республикага болган дээрзин үвени боттуу-биле көөр кижи-ле бүрүзү чугаалаар. Ол чорук болза чон эргечагырганы бодунуң холунга алгаш, бодунуң салым-чолунун ээзи болу бергенинин ачызы-биле болдунар аргалыг болган-дыр. Ол хувулгаазын чорук болза күчүлүг социалистиг дем каттыштырылгазының туруп турары-биле, силерниң чурттунар акы-дунмалышкы кады ажылдажылганың быжыг белдирлериниң оонбиле холбашканы-биле болдунар аргалыг болган-дыр.

Тургузуушкуннун ёзулуг-ла хувулгаазын чоруктарын үгле социализм болдуруп шыдаар аргалыг. Оон чедиишкиннери бурунгаар чайгылыш чок чоруп турар планныг экономиканың быжыг суурунга, ажылагыйны организаттаарының социалистиг принциптеринге, чаа ниитилел харылзааларынга үндезилеттинген.

Моон соңгаар Герман Демократтыг Республиканың экономиктиг хөгжүлдези бурунгаар улам-на дүрген темпилер-биле чоруурунга бистер быжыы-биле бүзүрээр бис деп, оратор медеглээн. Ону чедип алырының эргежок чугула бүгү-ле байдалдары болгаш болдунар аргалары бар.

Амгы үеде социалистиг чурттарның чедиишкинниг хөгжүлдезинин түннелинде оларның экономиктиг планнарын ханызы-биле аайлап таарыштырарының болдунар аргазы бар апарган дээрзиниң дугайын Н. С. Хрущев чугаалаан. Социалистиг чурттарның экономиктиг кады ажылдажылгазын ханыладыр чорук болза бистиң бурунгаар ниити шимчээшкинивисти дүргедилип турар күчүлүг фактор болур.

Ол бүгү үүлдер болза Герман Демократтыг Республика бүгү-ле колкол экономиктиг көргүзүглер талазы-биле Барыын Германияны четкеш эртип эгелээр ындыг үе ырак эвес дээрзинин магадылалын берип турар-дыр.

Оон ынай Н. С. Хрущев шиитпирлээри Европада байдалды чогумчалыг болдурары-биле холбашкан айтырыгларга доктааган. Германия, — Барыын Берлин,—улустар аразының айтырыгларының нарын белдири. Бүгү Европага, бүгү делегейге политиктиг байдал ол айтырыгларны шиитпирлээринден хөйүнде хамааржыр деп, ол демдеглээн.

Совет Эвилели, Герман Демократтыг Республика, социалистиг бүгү-ле чурттар дүшкүүрлүг чорукту бүрүү-биле чок кылырынга, европейжи бүгү-ле чурттарның аразынга найыралдыг кожа-хелбээ быжыг харылзааларны тургузарынга амыдыралчы сонуургалдыг. Делегейниң бүгү-ле улустары ышкаш, Европаныңда улустары бодунуң келир үезинге бүзүрелдиг болурун, бодун тайбың күш-ажылга бараалгаткан турарын бистер күзеп турар бис.

Дайын сөөлүндеги Европага, бүгү делегейге ышкаш, шыңгыы өскерилгелер болгулаан деп, ол онзалап демдеглээн. Делегейниң социалистиг системазы тургустунган, хөй-хөй күрүнелер национал хамаарышпас чорукту чаалап алган, колониалдыг дарладдан хосталган. Янзы-бүрү тургузуглуг ийи герман күрүнелер — ажылчын ангы, күш-ажылчы тараачыннар, бүгү чон ээзи болуп турар Герман Демократтыг Республика болгаш капиталистер биле помещиктер эрги хевээр тергиидеп турар Германияның Федеративтиг Республиказы тургустунуп келген.

Совет Эвилели Герман Демократтыг Республика-биле акы-дунмалышкы харылзааларлыг, ол Германияның Федеративтиг Республиказы-биле дипломаттыг харылзааларлыг. Бодунуң тайбынга ынакшылдыг политиказынга шынчы бистиң чурттувус Совет Эвилели биле Барыын Германияның аразында харылзаалар бүзүрелдиг болгаш кады ажылдажылганың оруу-биле хөгжээн турарынга сонуургалдыг. Бистиң чурттувус-биле, социалистиг бүгү-ле чурттар-биле быжыг болгаш найыралдыг харылзааларлыг турарынга немец улус-даа ханызы-биле сонуургаан турар боор деп бодап тур мен.

Оон соонда Н. С. Хрущев Совет Эвилели биле Германияның аразында харылзааларның төөгүзүнге доктааган, Германия биле Совет Эвилелиниң аразынга найыралдыг харылзаалар ийи чурттарга, ийи улустарга ажыкты бээр деп хүлээп көөр күштүг болгаш эрес чорукту немец күрүнениң күрүне ажылдакчылары боттарындан тыпкан ындыг үе делегейниң бирги дайынынын сөөлүнде турган болгай деп айыткан. Олар Версалдың тайбың керээзинин шаптараазыннарын ажып эрткен, ынчангаш бистиң чурттарывыстың аразынга эки харылзаалар тургустунган. Ол болза күрүненин мерген угаанныг чоруу турган.

Ол чорук Германияга, ооң өскизынга кандыг когаралды чедиргенил? Кандыг-даа когарал чедирбээн. Харын-даа немец үлетпүр Совет Эвилелинден чагыларны ап турар апарган, а ол чорук Германияның экономиказын катап тургузарының болгаш хөгжүдерининг болдунар аргазын берген. Бот-бодунга ажыктыг экономиктиг харылзааларны Совет Эвилели-биле тургускан чорук бодунуң үлетпүрүн долузу-биле ажылдадырының, немец ажылчы чоннарга ажылды бээринин аргазын Германияга берген.

Ол экономиктиг харылзаалар Совет Эвилелинге-даа ажыктыг болуп турган.

Бир эвес кады ажылдажылганың харылзаалары улам ынай-даа хөгжээн турган болза, ол чорук бистиң чурттарывыска улуг ажыкты бээр ийик деп, оратор демдеглээн. Ынчалза-даа эрге-чагырганга Гитлерниң киргени-биле холбаштыр ол харылзаалар үзүлген, оон улуска улур, кижизиг эвес политиказынга ап октаттырган болгаш таптай бастырган. Найыралдыг кожа-хелбээ чорук болгаш кады ажылдажылганың орнунга дайын хып үнген болгаш ук дайын Гитлерниң шериг машиназын бүрүү-биле чылча шаварынга чедирген база Германияның улус ажыл-агыйынга кедергей улуг когаралды таварыштырган. Совет Эвилели болгаш өске-даа чурттар кедергей улуг когаралдарга таварышкан.

Дайын сөөлүндеги хөгжүдөни ап көөр болза, делегей империализминиң агрессчи бөлүктериниң дузазыбиле Германияның барыын кезээнде милитаризм, аданы-өскөнчи күрүне —Германияның Федеративтиг Республиказы тургустунган-дыр. Империалистернин амгы политиказын үндезиээри-биле барыын чүкте чеже-даа чулчуруп турза, Европаның төвүнге дүшкүүрлүг чоруктун одаа хеваар артып турар чорук «соок дайынны» кыпсып, улустар аразында, хамыктын мурнунда Барыын Германия биле социалистиг чурттарның аразында харылзааларны дүшкүүрлүг болдуруп турарының ол фактызын херекке албайн барып болбас. Герман айтырыы шиитпирлеттинген турар, улустар аразынга найыралды болгаш кады ажылдажылганы тайбың хөгжүдеринге таарымчалыг байдалдар ындыг янзы тургустунган турар деп улустар манап турар.

Европага, а ындыг болганда бүгү делегейге тайбыны быжыглаар төлээде, делегейниң ийиги дайынының артынчыларын арыглап аштаар, Германия-биле тайбын керээзин чарар херек деп, Н. С. Хрущев медеглээн.

Германия-биле тайбың керээзинге ат алырындан үгле Совет Эвилелиниң болгаш тайбының политиказы дээш демисежип турар өске-даа чурттарның улустары удъушкунну албас болгай. Ол керээ өске-даа европа күрүнелерге, бүгү делегейниң кижилеринге база херектиг: Барыын Германияның чонунуң эрге-ажыктарынга болгаш күзел-соруктарынга ол онза дүүшкен турар ийик.

Делегейниң ийиги дайынының арттыышкыннарын дүрген узуткаарынга турушпушаан. Совет Эвилели чүү сөөлдүн турарын? Гитлерлиг Германияның чылча шаптырганының түннелинде тургустунган болгаш амгы үеде Европада туруп турар байдалдарга өскерилгелерни киирги дег шак ындыг кандыг-даа үүлдү саналдавайн турар бис деп, Н. С. Хрущев чугаалаан. Тургустунган байдалды үгле юридика талазы-биле быжыглаарын, ынчангаш чаа дайынны өөскүдүп үндүрөрин белеткээринге адаанзырактарны бергедедирин күзеп турар бис.

Берлин ханазы дээр үвени долгандыр шуугаазын барыын талакы чурттарда ам-даа үргүлчүлеп турар. Ынчаарга Барыын талада «хана» деп адап турар үве болза, Герман Демократтыг Республиканың дүрүм ёзугаар кызыгаары болуп турар. Ол кызыгаар бодунуң чурттунга болгаш социалистиг өске-даа чурттарга удур хоп-өгүүлүг ажыл-чорудулганы чайладыр арганы ГДР-ниң ажылчы чоннарынга берип турар. А ол чүл дээрге, берлин ханазы дээр чүүл күрүнелер аразында харылзааларны чогумчударының хөрээнге, тайбының хөрээнге баргаан болуп турар дээни ол-дур.

Адактың сөөлүнде, боттуг үүлдү угаазыладыг көөр ужурлуг дээрзин Совет чазактың баштыңы демдеглээн. ГДР—ол дээрге хоозун үүл эвес, а бодунуң чазаа болгаш бодунуң хоойлулары бар, бодунуң корумчуруму болгаш бодунуң кызыгаарлары бар, боттуг күрүне-дир деп үвени билип алыр херек. Тускай догуннаан күрүне бүрүзү бодунуң кызыгаарларын камгалаар болгаш контрольдаар эргелиг...

Өөрээн негекчи бөлүктер тайбың керээзин чарарын дыннаарын белин күзевейн турар деп, Н. С. Хрущев оон ындай медеглээн. Оларның сорулгазы—ГДР-ни узуткаары, ону сыныптары болуп турар. Чогум-на харын «катап каттыштырарының» программазы дээр үвениң сорулгазы ол болуп турар, барыын талакы күрүнелерниң бүгү реаксылыг бөлүктери бо программадан калбактаныш туруп берген.

— «Катап каттыштырары» империалистерниң чугаалап турары-биле алырга, ГДР-ни сыырар дээни ол-дур. Германияның чардынганы — ол дээрге үгле национал эвес, харын база социал-политиктиг айтырыг-дыр. Германияның бир кезиинде социализмни тургузуп турар, өске кезии капиталистиг орук-биле бар чоруур. Оон ужурунда «катап каттыштырар» деп сөстерде Германияның ажылчыннарының болгаш таараачыннарының баштайгы күрүнези—Герман Демократтыг Республиканы узуткаар дээр империалистиг күрүнелерниң чүткүлү илереп турар. Силерниң ол чүткүлүнер бүтүүн болгаш бүтпес-даа дээрги, адаанзырактар!

Бодунуң төрээн чурту каттышкан турарын, тайбынга ынакшылдыг болгаш демократтыг чаңгыс аай немец күрүнелиг болурун күзеп турар немецтерниң күзел-соруу биске билдингир. Ол дээрге мырыңай-ла дүрүм ёзугаар күзел-дир. Тайбының болгаш кады ажылдажылганың политиказы ол келир үени чоокшуладып кел чыдар, а дайынны болгаш өөрээн негээр чоруктун политиказы ону ырадып турар.

Ийи немец күрүнелерни катап каттыштырар дугайында айтырыгны шиитпирлээринин эн дээре оруу — ол дээрге Барыын Германияда капитализмни узуткаары болгаш социалистиг үндезиниге чаңгыс аай герман күрүнени тургузары болур деп, оратор чугаалаан. Ындыг орук эн деп-шилгелиг болур болгаш бистиң үенин ёзузунга, немец улустун, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының аргежаныктарынга дүүшкен турар ийик. Ынчалза-даа ол кажан, канчаар бистаны берген турары келир үенин хөрээ, немец улустун бодунун, үгле немец улустун хөрээ болуру билдингир.

Империалистиг күштер Герман Демократтыг Республиканы узуткаарын чедип алырын орадлаштышаан, немецтерниң ол чөптүг чүткүлдерин боттарының эрге-ажыктарынга таарыштырып алырын орадлажып турарын көрбейн барып болбас.

Ынчалза-даа герман айтырыын шиитпирлээринин ындыг оруу бистиң үевистe болдунмас. Ол дээрге хамааты дайынның оруу-дур, ол делегей дайынының оруу-дур.

Хоп-өгүүлүн болгаш өнчүк-чөцгээнин аргазы-биле Герман Демократтыг Республиканы иштинден буза тепсир дээр адаанзырактарның болгаш реакционерлерниң орадлажышкыннары база ол хире чаржынчыг болгаш идегел чок деп, Н. С. Хрущев демдеглээн.

Герман Демократтыг Республиканың политиказынга болгаш ниитилел тургузуунга өскерилгени негелде кылдыр идип үндүрбүшаан. Совет Эвилели-биле эки харылзааларның дугайын чугаалап турар Германияның Федеративтиг Республиказының күрүне ажылдакчыларының чугааларының үндезин, барымдаа чогун Н. С. Хрущев айыткан.

Мырыңай чоокта чаа канцлер Аденауэр болгаш бодун социалист мен деп адаттынган оон чоок кижизи Брандт болгаш Барыын Германияның база Барыын Берлиниин өске-даа реакционерлери Барыын Берлинге келзин деп америк президентини чалааннар. Дээрги Кеннединиң Барыын Берлинге чедип келгениниң фактызының бодунда кандыг-даа багай үве чок. Бир эвес ол чаагай бодалдарның аян-чоруу турган болза, ындыг аян-чоруккa байыр чедирип болур турган ийик. Ындыг болза-даа президентини чалаан кижилер ол чаагай күзеллерни ёзугаар ону кылбаан болбайнаан. Олар боттарының угаазылал чок адаанзырак чүткүлдерин быжыглаарын күзээннер.

Чогум-на харын албандан дүжер деп турар канцлер болгаш шуут чугааларга, Барыын Берлинге кандыг-даа хамаарылга чок өске-даа барыын-герман ажылдакчылар президентини үдеп чорааннар. Бистиң болгаш бистиң эвилелчилеривистиң чаңгыс эвес удаа медеглеп келгени ышкаш, Барыын Берлин Барыын Германияның кезии болбайн турар болгай. Парлаганын дыннадыгларын ёзугаар алырга, америк президент албандан дүжер деп турар канцлер-биле хөглежип алган. Барыын Берлинче баарынга чөпшээрелди ол-ла дораан бербээн хире. Ындыг хөглөшкин оон аян-чоруун баксырадып шыдавас деп үвени президент медереп билген боор.

Барыын-герман өөрээн негекчилерниң чүткүлдеринге дээрги Кеннединиң чөпшээрешкени чоокта чаа Вашингтонда америк университетке президентиниң чугаазының бадыткаашкынынга бүзүрээрин күзээн кижилерни шугулдатпайн барып шыдавас. Ол чугаа делегей байдалын угаазылаалдыг үнелеп көөр чорукбиле ыгалып турган. Совет Эвилели-биле харылзааларны эде көрүп, экижидериниң, делегей байдалын чаварыддырарының, «соок дайынның» байдалын узуткаарының эргежок чугулазының дугайын ол чугаада айыткан болгай.

Ол чугааны чугаалаан соонда үгле он үш хүннер эрткен. Каттышкан Штаттарның президентизи Барыын Германияга, а оон дараазында Барыын Берлинге келген болгаш аңаа мырыңай сыр өске чугааларны чугаалап туруп берген. Бир эвес Барыын Германияга болгаш ылангыя Барыын Берлинге президентинин чугаалаан үүлдерин өөмчүп, америк университетке чугаазы-биле деннеп көөр болза, ийи янзы президентилер үве чугаалап тургандыр деп бодап болур.

Чаңгыс ол-ла кижи ындыг кыска хуусаада болгаш делегей байдалында кандыг-даа боттуг өскерилгелер болбаанда үве чугаалап, ол чугааларынга бот-бодунга удурланышкак үткалыг үүлдерни канчан киирип шыдаарыл деп үвени билип алыры берге-дир.

Ол чүүү болдуруп турарыл? Ковчуг айыылдыг болуушкынну болдуруп турар. Американың Каттышкан Штаттарының президентизи барыын-герман кырган дулгуяк кадайны эллдирип алыр дээш Францияның президентизи-биле чаржып турар. Олар ийилээн ол дулгуяктың соок чүрээн хандыкшыдып алыры орадлажып, ону алыкаан кижиге мырыңай боттуг эвес бодалдарны сөглексеп турар. Бир эвес бо ийи эллдирикчиниң кылып турары ышкаш, ол дулгуякты боттарынче эллдирип туруп бээр үве болза, оларның кижи бүрүзү бодунун чүрээнче ону хандыдыпап туруп бээр үве болза, олдаа бажы эттенир, делегей айтырыгларын шиитпирлээри херек кырында оон хамааржыр деп бодай бээр магатчок. Шынында оон шоолуг хамааржыр үве чок. Ындыг эллдириишкин үгле делегейде «дүшкүүрлүг чорукка, кончуг айыылдыг дүшкүүрлүг чорукка чедирер.

Ол дугайын, чижээлээрге, ядролуг чепсектин айтырыгларының талазыбиле Американың Каттышкан Штаттарының чорудун турар политиказы чугаалаан турар. Каттышкан Штаттар НАТО-нун хөй талалыг күштери дээр үвениң хевири-биле ол чепсекти бодунун эвилелчилеринге деген турар. Ол эвилелчилеринин чамдыктары ындыг ядролуг күштерни тургузарынга киржириниден ойталап турда-ла ону кылып турар. Ону черде чүү чогум үү чүвеге кылып турарыл? Коммунизмни көөр хөөн чок чорук-биле согурарган, ядролуг чепсекти алырынче шымдылап турар барыын-герман адаанзырактарның чүткүлдерин бирги эллчегде хандырар дээш ону кылып турар. Ындыг политика халаптыг уржуктарга чедирип болур магат чок.

Барыын Берлинге чугаалаан бодунун чугааларынга Американың Каттышкан Штаттарының президентизи бодунун турштарының шыныныынга кым-бир кижини бүзүреткени чегейде боор, база Барыын Германияның болгаш Барыын Берлиниин адаанзырактары бодунун деткип турар чоруу-биле кымны-даа коргутпаан. Президент бодунуң чугаалары-биле империалистерниң хораннаан кааны делегей агаарынга үгле хоранны немей урупкан деп, Н. С. Хрущев демдеглээн.

Барыын Германияга болгаш Барыын Берлинге америк президент коммунизмге удур ындыг чугааларны чугаалар төлээде, мөчээн, күрүне секретары Даллестин чугааларын бирден-бирээ чокка өөренип көргеш ышкаш-тыр. Ол дээрге, бодунун амыдыралынын сөөлгү айларында чурттап турган Даллестин эвес, чугаалажып турары ышкаш, Ак бажыңга олуруп алган бодунун күзелин албадап турган. «Балыгланган» Даллестин чугаазын өөренип алган боор. Эрге-чагырганга олурган үезинде Даллестин чарлааны буурап душкен ниитикже ам катап киреріп Американың Каттышкан Штаттарының президентизи күзеп турар эвес деп бе?

Ындыг политика кандыг-даа эки үвени Американың Каттышкан Штаттарынга аазавайн турар. Бистерге хамаарыштыр кандыгыл дизе, эргилер черлерге аяарланар, дээргидер! деп чугаалап болур бис.

Барыын Германияның улузу байдалды боттуу-биле билип, адаанзырак чоруктун политиказы кайы хире айыылдыг болуп турарын медереп билип, бодунун салым-чолун бодунун холунга алгаш, оон бодунун амыдыралчы эрге-ажыктарынга дүүжүр, шак ындыг политиканы чорударын чедип алыр дээрзинге бүзүреп турар бис. Ынчаарга немец ажылчы чоннун амыдыралчы эрге-ажыктары болза тайбынны хандырарын күзеп турар Совет Эвилели-биле, социалистиг бүгү-ле чурттар-биле харылзааларын экижидериниң эргежок чугулазын аңаа сөглеп берип турар.

Бир эвес АКШ-тың президентизи шынавыла делегей байдалын экижидерин орадлажып турар кижи болза, Барыын Берлинге оон чугаалааны ышкаш ындыг чугааны чүге чугаалаар чүвел ынчаш, ол чугаа делегей байдалын чидиглендирериниче кордал салган чугаа-дыр деп, Н. С. Хрущев чугаалаан.

Коммунизмниң тиилелгези дээш ниити демиселге шынчы өөнүктер болуп турар Совет Эвилели болгаш социалистиг өске-даа чурттар Герман Демократтыг Республика-биле кезээде кады турган болгаш моон соңгаар-даа кады турар апаар дээрзин база катап бадыткаксап тур мен.

(Уланчызы 2-ги арында).

ПЛЕНУМНУҢ ШИИТПИРЛЕРИН АМЫДЫРАЛГА БОТТАНДЫРАР

Коммунистиг партияның, бүгү совет улустуң амыдыралынга база бир онза чугула болуушкун болган СЭКП ТК-ның июнь Пленуму бистиң чурттувуста идеологтуг ажылды бүгү тала-биле чугаалажып көрген. Пленум эрткен үеде чедип алдынган чедиишкиннерни, ам-даа чедир кылдынмаан үүлдерни ханы анализтээн, СЭКП-ниң XXII съездизинин шиитпирлеринге, партияның Программазынга үндезилээш, идеологтуг ажылдың моон соңгаргы ээлчеглиг сорулгаларын чиге тодараткан.

Пленумга Н. С. Хрущевтун чугаазында болгаш эш Л. Ф. Ильичевтун илеткелинде коммунизм тургузуушкунунуң үезинде партийжи идеологтуг ажыл кайы хире улуг ужур-дузалыг болуп турарын делегенгей чижектерге көргүскен болгаш ол чугула чепсекти моон соңгаар канчаан ажыглаза чогуурун тодаргай айыткан.

Делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң күүзүн каттыштырарының болгаш чаңгыс эвин улам быжыглаарының чугулазын барымдаалаш, ТК-ның июнь Пленуму «СЭКП ТК-ның төлээлекчилериниң ККП ТК-ның төлээлекчилери-биле ам болур ужуражышкынының дугайында» тускай доктаалды база хүлээп алган. Пленумнуң хүлээп алган чугула шиитпирлери бүгү партияга, бүгү совет улуска коммунизм тургузуушкунуң хөрээнге аажок улуг ужур-дузалыг документ болур.

«Амгы байдалдарда партияның идей-кижизидилгелиг ажылының кол сорулгазы—СЭКП-ниң Программазын амыдыралга боттандырарын идеология талазы-биле хандырары, коммунизмниң материал-техникиг баззазын тургузары, коммунистиг ниитилел харылзааларын хевирлээри, чаа кижини кижизидери; политиктиг серемчилерди бедидери, империалистиг идеологияга удур калбак шавар халдаашкынны чорудары, кижилерниң медерелинде эргиниң артыышкыннарын узуткаары болур»—деп СЭКП ТК-ның июнь Пленуму онзалап демдеглээн. Бо кыска болгаш тодаргай үүлде партияның идеологтуг ажылының ээлчеглиг сорулгаларын тода болгаш чиге айыткан, оон бүгү аргаларын, хевирлерин, бүгү кезектерин болгаш адырларын хаара тутган. Ынчангаш бүгү партия организацияларының идеологтуг ажылының, идеологияның бүгү чепсектериниң, ажылдакчыларының удуртулга болдурар, амыдыралга боттандырар курузу бо болуп турар.

Партияның ап турар хемчеглери, үндүрүп турар шиитпирлери — ол декларация эвес, а ажыл-херекке удуртулга. Ынчангаш ол амыдыралга боттаныышкынны дораан негеп турар. Ынчангаш республиканың партия организациялары бо төөгүлүг Пленумнуң шиитпирлерин амыдыралга дораан боттандырып эгелээр ужурлуг.

СЭКП обкомунуң бөгүн болуп турар пленуму ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлеринге үндезилээш, республикада идеологтуг ажылдың байдалын бүгү талазы-биле анализтеп, чогуур үнелелди бээр болгаш ону моон соңгаар улам калбартып, сайзырангайжыдар талазы-биле республиканың партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш хөй-ниити организацияларының, бүгү идеология ажылдакчыларының сорулгаларын тодаргай айтыр. Оон дараазында парткомнар, хоорком болгаш эге организациялар боттарының идеологтуг ажыл-чорудулгазын ханызы-биле боттшүгүмчүлекчи көрүп, СЭКП ТК-ның, обкомунуң пленумнарының шиитпирлеринге дүүштүр идеологтуг ажылды экижидер талазы-биле системниг планны ажылдап кылыр ужурлуг.

Тываның партия организациязы ажылчы чоннарның идей-кижизидилгезинин талазы-биле чамдык чугула ажылдарны кылган. Оон түннелинде идеологтуг ажылдың хемчээ калбарган, оон утка-шынары, дээштии бедээн, ажыл-агый болгаш амыдырал-биле харылзаазы күштелген. Бо бүгү республиканың ажыл-агый, культура тургузуушкунун дүрген хөгжүдеринге чугула рольду ойнаан. 1962 чылда республика күрүне мурнунга алган хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен болгаш бо чылдың бирги чартыында күрүнеге эт, дүк садарының планын күүседип шыдаан.

Ажылчы чон ортузунга идей-кижизидилгелиг ажылдың: агиткультбригада, янзы-бүрү үнүүшкүннер, кежээлер, идеологтуг ажылга хөй-ниити шугуму-биле киржиишкиннер, уран үүл көрүлделери ышкаш хөй хевирлери эки ажыглаттынып, барык район бүрүзүнде калбарып турар. Бо чугула ажылга республиканың интеллигенциязының идепкейлиг киржилгезин демдеглээри чугула.

Идеологтуг ажылды организастаар талазы-биле СЭКП Чөөн-Хемчик парткомунун, ол районда «Большевик» колхозта, Тес-Хем районнун «Чодураа», Каа-Хемнин «Типилге» колхозтарда, Кызылдың электростанциязында, дааранылга комбинадында болгаш өске-даа парторганизацияларның эки ажылының дуржулгазын чаңгыс эвес удаа чугаалажып келген бис. Бо болгаш өске-даа эки дуржулгалар бистиң идеологтуг ажылывыста улам калбартып, сайзырангайжыдар ужурлуг чугула үүлдер болуп турар.

Ынчалза-даа, СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр алырга, республикада, ылангыя чамдык парторганизацияларда идеологтуг ажылдың байдалы амгы үениң бедик негелдезин хандырып шыдавайн турар. «Тыва кобальт», «Тыва даг-дүгү», «Кызыл тудуг» тудуг эргелелдери ышкаш улуг бүдүрүлгелерде, Барыын-Хемчик районда, Каа-Хемнин «Совет Тыва», Бии-Хемнин «Искра» колхозтарында, «Тыва», «Тээли» совхозтарда болгаш өске-даа черлерде идеологтуг ажыл кончуг кошкак тургустунган болуп турар. Оон түннели черле билдингир: бүдүрүлге планнарын күүсетпес, ажыл шагы үзүп прогулдаар чоруктар, хөй-ниитиниң корум-чурумун үреп арагалаар, хулиганнаар, ниитилелге ажыктыг ажыл кылбас чоруктар ындыг черлерде бар болуп турар.

Чамдык парторганизациялар идеологтуг ажылды чорударда оон утка-шынарын, амыдырал-биле харылзаазын болгаш дээштикин үнелеп көрбес, үгле чоруттунган хемчеглерниң санын сүрер чоруктар ам-даа бар. Ындыг «ажыл» чогуур үре-түннелди бербейн турар. Чижээ, Чөөн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, Барыын-Хемчик районнун «Большевик» колхозтарынга политиктиг ажыл сан талазы-биле багай эвес ышкаш көстүп турган, ынчаарга оон ажыл-агыйга салдары куду болганындан, ол ажыл-агыйлар экономика талазы-биле хожудан калганнар. Ол ышкаш Ийи-Тал суурнун интеллигентилериниң эки эгелээшкинин ында партия организациязы ажыл-херек-биле холбаштырбаанындан, колхозтуң ажыл-чорудулгазынга оон бүгү хевирлерин—политиктиг агитацияны, пропганданы, улус өөредилгезин, литератураны болгаш уран үүлдү, кижизидилге ажылын бүгү талазы-биле ханы өөренип көөр болгаш июнь Пленумунуң шиитпирлеринге үндезилээш, ол бүгүнү эде тургузуп, улам сайзырангайжыдар база четпестерни чайладыр талазыбиле ёзулуг системалыг хемчеглерни ажылдап кылгаш, доп-дораан амыдыралга боттандырар хүлээлгелиг.

Идеологтуг фронт— коммунизмниң тиилелгези дээш демиселдиң чугула чепсээ. СЭКП ТК-ның июнь Пленуму харын ынчангаш, **СЭКП-ниң Программазын амыдыралга боттандырарын идеология талазы-биле хандырарын, а идеологтуг ажылды организация талазы-биле хандырарын** бүгү партия организацияларындан негээн. Бо чугула сорулганы амыдыралга боттандырар төлээде, республиканың партия организациязы бүрүзү бодунуң идеологтуг ажыл-чорудулгазын, оон бүгү хевирлерин—политиктиг агитацияны, пропганданы, улус өөредилгезин, литератураны болгаш уран үүлдү, кижизидилге ажылын бүгү талазы-биле ханы өөренип көөр болгаш июнь Пленумунуң шиитпирлеринге үндезилээш, ол бүгүнү эде тургузуп, улам сайзырангайжыдар база четпестерни чайладыр талазыбиле ёзулуг системалыг хемчеглерни ажылдап кылгаш, доп-дораан амыдыралга боттандырар хүлээлгелиг.

Ч Е Р Л И Н Д Е

Берлинге болган митингиге Эш Н. С. Хрущевтуң чугаазы

Пленумнуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар

Ажылчы чон ортузунга идей-кижизидилгелиг ажылдың: агиткультбригада, янзы-бүрү үнүүшкүннер, кежээлер, идеологтуг ажылга хөй-ниити шугуму-биле киржиишкиннер, уран үүл көрүлделери ышкаш хөй хевирлери эки ажыглаттынып, барык район бүрүзүнде калбарып турар. Бо чугула ажылга республиканың интеллигенциязының идепкейлиг киржилгезин демдеглээри чугула.

Идеологтуг ажылды организастаар талазы-биле СЭКП Чөөн-Хемчик парткомунун, ол районда «Большевик» колхозта, Тес-Хем районнун «Чодураа», Каа-Хемнин «Типилге» колхозтарда, Кызылдың электростанциязында, дааранылга комбинадында болгаш өске-даа парторганизацияларның эки ажылының дуржулгазын чаңгыс эвес удаа чугаалажып келген бис. Бо болгаш өске-даа эки дуржулгалар бистиң идеологтуг ажылывыста улам калбартып, сайзырангайжыдар ужурлуг чугула үүлдер болуп турар.

Ынчалза-даа, СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр алырга, республикада, ылангыя чамдык парторганизацияларда идеологтуг ажылдың байдалы амгы үениң бедик негелдезин хандырып шыдавайн турар. «Тыва кобальт», «Тыва даг-дүгү», «Кызыл тудуг» тудуг эргелелдери ышкаш улуг бүдүрүлгелерде, Барыын-Хемчик районда, Каа-Хемнин «Совет Тыва», Бии-Хемнин «Искра» колхозтарында, «Тыва», «Тээли» совхозтарда болгаш өске-даа черлерде идеологтуг ажыл кончуг кошкак тургустунган болуп турар. Оон түннели черле билдингир: бүдүрүлге планнарын күүсетпес, ажыл шагы үзүп прогулдаар

ЭШ Н. С. ХРУЩЕВТУҢ ЧУГААЗЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Германия-биле тайбынның керээзин чарарынга барын талакы күрүнелерниң чөпшээрешпейн турарының чылдагааннарын оон ыцай чугаалааш, барын чүктүн империалистиг күрүнелери немец улустуң үндезин эрге-ажыктарын тоон көрбейн турарлар-дыр, чүге дээрге ол эрге-ажыктар империалистиг бөлүктерниң планнарынга болгаш сорулгаларынга черушкек болуп турар деп, Н. С. Хрущев демдеглээн.

ГФР-ниң улузунуң эрге-ажыктары мырыцай сыр өске талада, Германияның тайбың хөгжүүрүнүң талазында, социалистиг чурттар-биле бүгү таланың харылзааларын таарыштырарының болгаш хөгжүдериниң талазында болуп турар дээрзин Н. С. Хрущев уламчылап чугаалаан. Моон-биле холбаштыр Совет Эвилели-биле ГФР-ниң аразынга кады ажылдажылганы болдуруп болбас хире ындыг ажып эртинмес моондак оларның аразында чөк деп, оратор демдеглээн.

Янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелериң аразында харылдааларга чүгле кара чаңгыс угаазылалдыг орук — тайбың кожа-хелбээ догуннаарының, тайбын экономиктиг чаруштың оруу бар. Ынчаарга бир эвес ниитилел-политиктиг тургузуг талазы-биле янзы-бүрү болуп турар чорук капиталистиг чамдык чурттарга Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг өске-даа чурттар-биле кады ажылдажылганы хөгжүдериниң моондак болбайын турар чүве болза, Барыын Германия чүге ол орукта чоруп болбас чүвел?

Барыын Германияның немецтериниң социалистиг чурттарның улустарының эрге-ажыктары-биле дүгжүп турар политиктиг болгаш экономиктиг эрге-ажыктар база бар дээрзин Н. С. Хрущев демдеглээн. Ол хамыктың мурнунда тайбың дугайында айтырыгга хамааржыр.

Бир эвес экономика талазын ап көөр болза, бистиң чурттарның аразында харылзааларның хөгжүүрүнге идегелдиг суур болур хөй чүүлдерни моон тып ап болур бис деп, Н. С. Хрущев чугаалаан.

Төөгү-даа талазы-биле, бистиң ийи чурттарывыстың ажыл-агыйларының тургузуунуң-даа талазы-биле бисте болза аажок улуг күчүлүг аргалар бар, багай эвес садыглажыкчылар болуп болур бис.

Ынчаарга „садыглажыкчы күрүне моон мурнунда дугуржуп алган чагыгларны күүседириниң өнедиин ойталай бөөр чүве болза, оны садыг-херектериниң талазы-биле чаагай сеткилдиин илергейлээни ол кылдыр көрүп болбазы бildингир. Бо дугайында чөокта чаа хоолайлар талазы-биле болган төөгү көскү болуп турар. АКШ-тың нефть монополиялары улуг диаметрлиг хоолайларны Совет Эвилелинге садарындан өйталаарынче ГФР-ни албадапкан. Ындыг хемчеглер биске шиитпирлеттинин шыдаттынмас айтырыгны тургузуп шыдаваан дээрзи билдингир. Совет бүдүрүлгелер ындыг хоолайларны бүдүрүп үндүрерин көөдеткен. Совет Эвилели-биле садыг дугуржулгазын ГФР-ниң чазааның үрээниниң түннелинде кым ажыкты алганыл? АКШ-тың монополиялары ажыктыг болуп арткан. Барыын-герман үлетпүр эзлери когаралга таварышкан. Оон аңгыда, садыглажып турар күрүне болур ГФР-ге идегел база ышкындырган.

Барыын Германияның политиктиг ажылдакчылары угаазылал чок чүүлдү кылып турар, чүге дээрге олар аңаа холбаштыр барыын-герман экономиканың экономика талазыбиле таваржыр когаралдарын тоон көрбейн турарлар деп, Н. С. Хрущев чугаалаан.

Бир эвес барыын-герман ажылдакчылар шынавыла угаазылалдыг политиктер болуксаар болза, делегейниң ийиги дайынының соонда Европага болгаш АКШ-ка кеступ турган экономика талазы-биле көдүрүүшкүнчер бодунуң үстүү кызыгаарын шагда-ла ажа берген деп, бо биче эвес чугула байдалды база утпас болза чогуур. Ону марксистер бистер чүгле чугаалап турар чүве эвес, харын буржуаз экономистер база чугаалап турарлар. Кыжаныр кел чыдар силгиишкинни соңгаарладыр дээш, капиталистиг чамдык чурттарның садыг-үлетпүр бөлүктери чогуур хемчеглерни шагда-ла ап эгелей бергеннер—деп, Н. С. Хрущев демдеглээн. Барыын Германияга, а ол ышкаш, политиктиг байдалын чогумчударынга болгаш экономика талазы-биле таарымчалыг хөгжүүрүнге ону чагыгларбиле хандырарынга сонуургалдыг болуп турар Барыын Берлинге Совет Эвилели хөй чагыны кылып болур ийик дээрзин ол оон ыцай демдеглээн. Бодунуң талазындан Барыын Германия болгаш Барыын Берлин базалда боттарынга бүдүрериниң дашкаартан алыры ажыктыг болуп турар ындыг үлетпүр барааннарын Совет Эвилелинден садып ап болур ийик.

Совет Эвилели-биле болгаш Герман Демократтыг Республика-биле садыглажыышкынны ГФР-ни хөгжүдери улустарга ажыкты чугаажок бөөр ийик. Оортан эн-не чугула ажык — бүзүрелдиг болгаш найыралдыг харылзааларның быжыгары ол болур, ынчаарга ол чөкка Европага тайбынны быжыглаары болдунмас болгай.

Германия-биле тайбынның керээзин чарар чорук болза чүгле Совет Эвилелиниң болгаш Барыын Германияның аразынга эвес, харын Европаның болгаш база өске-даа диптериниң күрүнелериниң аразынга харылзааларны таарыштырарынга шиитпирлиг хемчет болуп турар дээрзин Совет чазактың баштыңы негелделии-биле демдеглээн, Герман тайбың таарыштырылганын түннелинде тайбынны камгалап болгаш быжыглап болурунга бүзүрел кижилерге быжыгар, шериг чарыгдалдарының чүктешкизи кызырлыр болгаш оон түннелинде чоннуң амыдырал деңнели бедиир.

Ынчалза-даа барыын талакы күрүнелериң агрессчи бөлүктери болза Германия-биле тайбынның керээзин чарарын болдурбас дээш бүгү-ле чүүлдерни кылып, тайбының керээзинге ат салган таварылгада ГДР-ге болгаш социалистиг өске-даа чурттарга удур «соок дайынны» үргүлчүлээриниң шуут утка чогун барыын-герман чон билип кааптар деп чүведен, азаның ыштан коргары дег коргун турарлар. Реаксылыг бөлүктер боттарының болгулелдериниң, НАТО-нуң агрессчи блогунуң бүстүп дуже бөөринден корткаш, олар тайбының керээзинге удурланып турарлар.

Бир эвес чүгле тайбының керээзинге ат салырынга эвес, харын база кол бөлүктериң аразынга — Варшава керээзиниң чурттарының болгаш НАТО чурттарының аразынга халдашпас дугайында керээни чарарынга-даа боттарының беленииңи дугайын социалистиг чурттар удаа-дараа медеглеп турганын аңаа немептер болза, херек кырында кым тайбын таарыштырылга дээш түржүп турарыл, а кым шериг авантюраларының планнарын кылып, «соок дайынны» өскүдүп турарыл деп чүве мырыцай тодаргай апаар—деп, Н. С. Хрущев чугаалаан.

Июльдуң ортаа үезинде Москвага болур деп турар чугаалажыышкыннар-биле холбаштыр ядролуг шенелделерни соксадырының дугайында айтырыгга оон соонда Н. С. Хрущев доктааган. Ядролуг чепсекти хоруг-даар, оон шенелделерни чорударын хоругдаар дугайында айтырыгны Совет Эвилели хөй чыл бурунгаар турускан дээрзин ол демдеглээн. Ынчалза-даа барыын талакы күрүнелер, хамыктын мурнунда АКШ ындыг дугуржулга кылырынга чөпшээрешпейн турар. Барыын талакы күрүнелериң инспекциялар дугайында негелделери дээрге, шенелделерни соксадырын контрольдаар дээш эвес, харын разведка кылыр сорулгалар-биле Совет Эвилелиниң янзы-бүрү районнарынче шургун кирер дээш идин үндүрүп турар чүүл болур дур деп, Н. С. Хрущев демдеглээн.

Атмосферага, космиктиг делгемге, суг адаанга болгаш чер иштинге ядролуг чепсектиң бүгү шенелделерин соксадыр дугайында керээни эн дүргени-биле чарар чорук улустарның эрге-ажыктарынга таарыр дээрзинге Совет чазак бүзүрелдиг — деп, ол медеглээн. Ынчалза-даа барыын талакы күрүнелериң туружунуң хараазында ол ам болдунмас хире.

Улустарның салым-чолу дээш улуг харысалганы барымдаалап турар Совет чазак болза, тургустуна берген байдалды ылавылдыы-биле дензилеп көргеш, медеглээри чүл дээрге, бир-тээ барыын талакы күрүнелер бүгү-ле ядролуг шенелделерни хоругдаар дугайында керээ чарып алырынга моондак таварыштырып турар чүве болганда, чүгле атмосферага, космиктиг делгемге болгаш суг иштинге ядролуг шенелделерни соксадыр дугайында керээни чарарынга беленин илергейлеп турар. Бир эвес барыын талакы күрүнелер ол санал-биле ам чөпшээрежиптер болза, инспекция дугайында айтырыг бүрүнүбиле күш бөлү бөөр. Ынчангаш айтырыгны шиитпирлээринге орук ажык болур.

Ядролуг шенелделерни соксадыр дугайында дугуржулга болза, ол улуг актының ужур-дузазы кайы-даа хире бол; эдере чепсегленииишкинни доктаадын шыдавас. термоядролуг дайынның кыжаныын чайладып азы боттуу-биле кошкадын шылавас деп чүве билдингир деп, Н. С. Хрущев оон ыцай чугаалаан.

Моон ужурунда амдан эгелээш-де, ядролуг шенелделерни соксадыр дугайында керээни чарып тура, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырар, күрүнелер аразынга бүзүрелди быжыглаарынче угланган өске бир улуг базымны кылып — күрүнелериң шериг талазы-биле ийи кол бөлүглелдериниң — НАТО-нуң чурттарының болгаш Варшава керээзиниң киржикчилери чурттарның аразынга халдашпас дугайында керээни чарар болза чогуур ийик деп Совет чазак санап турар.

Ийи бөлүглелдиң күрүнелериниң аразынга халдашпас дугайында керээге хары угда ат салыры-биле холбаштырган, ядролуг шенелделерни соксадыр дугайында ындыг дугуржулганы чедип алыр чорук амгы үениң эн чугула айтырыгларын, оон иштинде чепсегленииишкинни дүжүреринин айтырының шиитпирлээринге черле таарымчалыг болуп турар, делегейге чаа ындыг байдалды тургузар апаар дээрзин Н. С. Хрущев демдеглээн.

Н. С. Хрущев бодунуң чугаазын дараазында дозуннар-биле төндүрген:

Герман Демократтыг Республика, оон ажылчын-тараачын чазаа, демократтыг партияларның блогу, Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының эш Вальтер Ульбрихт баштаан Төп Комитеди делгерезин!

Бистиң чурттарның болгаш социалистиг бүгү дем-каттыштырылгазының бузулбас найыралы болгаш акыдунма кады ажылдажылгазы делгерезин!

Марксизм-ленинизм делгерезин!

Коммунизмниң тиилелгези дээш!

Бүгү делегейге быжыг тайбың дээш!

ЭШ ВАЛЬТЕР УЛЬБРИХТИҢ ЧУГААЗЫ

АДН агентилелдиң дамчыдып турары-биле алырга, Вальтер Ульбрихт бодунуң чугаазының эгезинде-ле Н. С. Хрущевтуң чугаазында саналдар болгаш идеялар-биле ГДР-ниң чөпшээрежин турарын илергейлээн.

— Бистиң Берлинче мындыг эки болгаш туруштуг тайбың политика-биле чедип келгени дээш бистиң өнүүвүс болгаш эживис Хрущевка бис өөрүп турар бис—деп, Ульбрихт чугаалаан. Бегүн оон чугаазын дыцнаан миллион-миллион кижилериң улуг идегелдерин ол шынзыткан. Оон чугаалаан бүгү чүүлдери бүгү чер бөмбүрээнге калбарып дыцналыр.

АКШ-тың президентизи дээрги Кеннеди дайынның артынчыларын узуткаарынга болгаш герман тайбың таарыштырылга дугайында дугуржулгага боттуг саналдарны Барыын Берлинге боду-биле кады эккелбээни хараадаңчыг-дыр деп, Ульбрихт чугаалаан. Германияга келириниң мурнунда Кеннединиң Вашингтонга чугаазын айыткан, Ульбрихтиң демдеглээни болза, АКШ-тың президентизи тайбының боттуг политиказы-биле быжыглаттынмаанда тайбың күзелдер дугайында оон бүзүредилгелериңге улустар шынгызар боор деп манап шыдавас.

ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң даргазы Герман болгаш Барыын Берлин айтырыгларынга тодаргай доктааган. Германияның чарылганын атомнуг чепсек-биле чайладып болбас. Атомнуг чепсек-биле Германияны чүгле чок кылып болур. Германияны катап каттыштырарын чүгле тайбың политиканың, чепсегленииишкинни дүжүреринин, атомнуг чепсектен ойталаарының, герман милитаризмни ажып эртериниң аргазы-биле чедип ап болур деп, ол медеглээн.

Тайбыны болгаш дугуржулганы күзен турар чаагай сеткилдиг бүгү чазактарны боцн милитаристернин ыйышкынынга алыспазынче болгаш Бонн чазактың чөңгээ бүрүзүнге чогуур харыны бөөринче кыйгырып тур мен. Тайбыны болгаш делегей дугуржулгаларын быжыглаары ГДР-ни хүлээп көөрүн база ГДР-ни, ГФР-ни болгаш бот эргелиг хостуг хоорай Барыын Берлинни Каттышкан Нациялар Организациязынга хүлээп алырын негеп турар. Бонн милитаристернин болгаш оларның гитлержи дипломаттарының коргудуушкуннарынга кым-на алзып турар болдур, ол тайбыны болгаш чөпшээрежилгенин хөрөөнге хора чедирип турар.

Германияга тайбыны хандырар болгаш герман күрүнелериң кады ажылдажылгазының дугайында чугаалажышкыннарны даарта-даа эгелээринге белен бис деп, Ульбрихт уламчылаан. Германияда болгаш Европада дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынга база тайбыны быжыглаарынга бодунуң ак-сеткилдиг салыышкынын киреринге ГДР белен турган болгаш ам-даа белен.

ГСЧП ТК-ның бирги секретары ийи герман күрүнелериң аразында ажыл-ишчи болгаш таарымчалыг харылзааларга чугула байдалдарны тургузар деп ГДР-ниң саналын бадыткаан. Тайбының, хостуг чоруктуң болгаш бот баш миниир чоруктуң байдалдарынга Германияның чарлыышкынын чайладырының эн-не эки, шынында арткан кара чаңгыс аргазы—ол дээрге ийи герман күрүнелериң болгаш герман конфедерацияда нейтральдыг хостуг Барыын Берлин хоорайның аразында кады ажылдажылга болур.

Чөөн болгаш Барыын Германияда немецтерде, бүзүрелинде ылгалдар болгаш принципиалдыг айтырыгларга мырынай чөрүлдээлер турзажок, чугула ниити эрге-ажыктар черле бар болгай деп, Ульбрихт демдеглээн. Германияда болуушкуннарының магадыладыг тайбың хөгжүүрүнге, таарымчалыг тайбың харылзаага, ядролуг дайынның айылын чайладырынга ийи герман күрүнелериң, ол ышкаш нейтральдыг хостуг Барыын Берлин хоорайның хамаатыларының сонуургалдыы бирги черни эзлеп турар.

ГДР-ниң экономиктиг эрге-ажыктарынга болгаш хамаатыларының сонуургалынга хора чедиреринче Барыын Германияның чүткүлүнүң дугайын Күрүне Чөвүлелиниң даргазы тодаргай чугаалаан.

Ульбрихт, Барыын Германияның хоралакчы үүлгедиглериңге хамаарыштыр чугаалап тура, бистиң байдалывыс эдээн каш чыл мурнунда турганы ышкаш эвес болдур ийин деп чугаалаан. Хоралакчы оралдажыышкынларга болгаш чажыт удурланыышкынларга ГДР-ниң экономиказының алзыңалы бичелээн. Оон бадыткалы кылдыр, көдээ ажыл-агый кооперативтериниң тараачыннары 1963 чылдың бирги чартыының планын күүседкенин Ульбрихт көргүскен. Үлетпүр ажылчыннары боттарынын алган хүлээлгелерин күүседкен. ГДР-ниң ажылчы чоннары боттарының улуг чарыжынга үндезилээш, календарлыг ажыл хүнүнде күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алган.

Күрүне Чөвүлелиниң даргазынга байыр чедирбишаан, оон-биле кады бүдүрүлгечи шылгарадгай чедиишкиннерин дыцнадып турган муң-муң делегациялар дугайын сагындырган, эш Ульбрихтиң уламчылааны болза: ол хүннер бистин күрүневис дээш, улуска бараан болуп турар оон политиказы дээш, тайбың болгаш социализм дээш ёзулуг улусчу бадылаашкынының хүннери болган.

«Бот башкартынар» деп билигин өйүн эртир пропагандалап турарын Ульбрихт буруу шапкан: ГДР-ниң хамаатылары бот башкартынар боттарының эргезин кончуг эки болгаш сарыыддыг ажылдаанар, бо талазыбиле ГДР-ниң хамаатылары Германияда дайынның чылдагааннарын, банкыларын, концернериниң, улуг помещиктериниң болгаш өске-даа капиталистерниң тергииделин узуткаан деп ол медеглээн. Бо болза герман улустуң күзен болгаш херегледп турары бот башкартыныышкын ол-дур. Барыын Германияның хамаатылары чогуур үезинде база-ла мындыг хевир-биле боттарының бот башкартынар эргезин эдилээр дээрзинге бис чигзинмейн турар бис. Ынчан бис герман улусту катап каттыштырарынга чоок апаар бис.

Бистиң партиявыс четчир аныяк салгакчылыг быжыг удуртулганы бодунга тургузуп алган дээрзин бис билин турар бис деп, Ульбрихт чугаалаан. Бистиң марксчи-ленинчи партиявыстың ачызында, орукту айтып турар оон уставының болгаш шиитпирлериниң ачызында бистиң Германияда политикавыстың салгалдыы 2000 муң чылга чедир хандыртыган дээрзинге Барыын Германияның ажылчын аңгызы база идеген болур. Ол үеге чедир Барыын Германияның тайбынга ынакшылдыг чону боттарының амгы дээргилериниңдолгаш оларның партияларындан шагда чарлып апкан турар дээрзинге быжыг бүзүрелдиг мен. Ол үеде герман айтырыг шагда шиитпирлеттинген турар, ынчангаш тайбының болгаш социализмниң тугу бүгү Германияның кырынга кинскип турар апаар дээрзинге мен быжыы-биле бүзүрээр мен.

Берлинге найыралдың митингизи

БЕРЛИН, июль 2. (СЭТА). Берлинде аң улуг зал Вернер-Зееленбиндер-Халле бөгүн байырлал шинчи кирген. Найыралдың митингизинге киржир дээш Берлиниңаажылчы чоннарыныңтөлээлери, демократтыг партияларның болгаш массалыг организацияларның активтери мында чыглып келген.

Н. С. Хрущевтуң, Вальтер Ульбрихтиң болгаш ГДР-ниң өске-даа удуртукчу ажылдакчыларының, ГКП ТК-ның бирги секретары М. Рейманның, Болгарияның коммунистиг партиязының ТК-зының бирги секретары, БУР-нуң Министрдер Чөвүлелиниң даргазы Т. Живковтуң, Францияның компартиязының политбюро кежигүнү Этьен Фажонуң залга кирип келгенин чыылганнар диңмиттиг адыш часкаашкыны болгаш «Фрейндшафт — Найырал», «Хрущев — Ура!» деп кыйгырыглар-биле уткаанар.

Митингини ГСЧП-ниң Берлин округ комитединиң бирги секретары, ГСЧП ТК-ның политбюро кежигүнү П. Фернер ажыткаш, ГДР-ниң найысыладының ажылчы чоннарының өмүнээзинден Н. С. Хрущевка чүректин ханызындан байыр чедирген. Н. С. Хрущевка даргалакчы сөс бөөрге, залга диңмиттиг адыш часкаашкыны кыптыгын үнгеш, үзүк чок диңмиттелиишкинче шилчип турган.

Н. С. Хрущевтуң бүдүн чартык шак ажыр үргүлчүлээн чугаазын чыылганнар аажок улуг кичээнгей-биле дыцнаан болгаш диңмиттиг адыш часкаашкыннары-биле хөй удаа үзе кирип турган.

Н. С. Хрущев чугаазын доозуптарга залга диңмиреп үнген адыш часкаашкыны эдээн каш минуталарда үргүлчүлээн. Шупту туруп келген. «Герман-совет найырал делгерезин!», «Эш Н. С. Хрущев делгерезин!», «Фрейндшафт — Найырал!», «Ура!» деп кыйгылар катап-катап чаңгыланып тургулаан.

П. Фернер Вальтер Ульбрихтиге сөс берген. Ол индирге үнүп кээрге митингиниң киржикчилери үргүлчүледи, диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле байыр чедирип турганнар.

Ол чугаазын доозупкан соонда, залга диңмиттиг адыш часкаашкыны база катап кыптыгын үнген. Кажан Н. С. Хрущев биле Вальтер Ульбрихт сеткилдиң ханызындан кужактажыптарга, адыш часкаашкыны улам диңмиттелген. Муң-муң кижилер Совет чазактың баштыңына болгаш Герман Демократтыг Республиканың удуртукчу ажылдакчыларынга изиг байыр чедирип турганнар. Залга «Дидим базаалыңар, эштер!..» деп революсчу ыры чаңгыланып турган.

Н. С. Хрущевту, Вальтер Ульбрихтини болгаш ГСЧП-ниң база ГДР-ниң чазааның удуртукчуларын митингиниң киржикчилери диңмиттиг адыш часкаашкыннары болгаш байыр чедирген кыйгырыглар-биле үдээннер.

Н. С. ХРУЩЕВТУҢ ГДР-ДЕ ЧОРУП ТУРАРЫ

БЕРЛИН. (СЭТА). Герман Демократтыг Республикада чоруп турар СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев Польша Улус Республика-биле Герман Демократтыг Республиканың кызыгаарында, Одерде Франкфурт хоорайже июль 3-те чорупкан.

ГСЧП ТК-ның Бирги секретары, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы В. Ульбрихт болгаш республиканың өске-даа күрүне ажылдакчылары Н. С. Хрущев-биле кады чоруткан.

ОДЕРДЕ ФРАНКФУРТ. СЭТА-ның корреспондентилери В. Селиверстов биле К. Савин оларның дамчыдып турары болза:

Одер хемниң бир талазында — Герман Демократтыг Республика, өске талазында — Польша Улус Республика. Найыралчы болгаш чаагай кожа чурттап турар ийи улустар. Кызыгаарның ийи талазында заводтар хоорэаларының ыштары тайбың байдалда. Одерде Франкфурт хоорайда дыка хөй улуг үлетпүр бүдүрүлгелер, эртем болгаш культура албан черлери, өөредилге черлери бар. Хоорайның соңгу талазында Шведте аажок улуг чаа тудуг — нефть болбаазырадып ажылдаар комбинатты тудуп турар. Бо болза «Найырал» деп нефть дамчыдылгазының четкен чери. Совет Эвилелиниңкара алдын Польша Улус Республиканың девискээрин дамчыштыр аңаа удавас агып кээп турар болур. Округ төвүнүн мурнуу талазында металлургтарның хоорайы — Эйзенхюттенштадт.

Июль 3-те хүндүс Франкфурт хоорайга СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев, ГСЧП ТК-ның Бирги секретары, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы В. Ульбрихт чедип келген. ГСЧП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының бирги оралакчызы Б. Штоф, ГСЧП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнүнге кандидаттар Э. Апель, Г. Миттаг, ССРЭ-ниң ГДР-де элчиги П. А. Абрасимов, Германияда белүк совет шериглериниң кол командылакчызы армия генералы И. И. Якубовский олар база ында чеде берген.

Хоорай байырлал шинчи кире берген турган, ССРЭ-ниң, ГДР-ниң болгаш ПУР-нуң күрүне туктарын чер болганда асылаан. «Никита Сергеевич Хрущевка чүректиг ханы байыры!», «Совет Эвилелиниңөөренир — тиилээриниге өөренир!», «Тайбың делгерезин!» деп лозуннарны чурттарга бажыңнарында, бүдүрүлгелериниң бажыңнарында аскан.

ГСЧП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, Одерде Франкфуртта ГСЧП-ниң округ комитединиң бирги секретары Э. Моккенбергер аалчыларны Одерде Франкфурт хоорайның чоогунга уткун алгаш, Н. С. Хрущевка болгаш В. Ульбрихтиге чылыг байырны чедирген.

Автомашиналарның колонназы хоорайның кудумчулары-биле кел чораан. Он-он муң чурттакчылар Совет чазактың баштыңына чүректиг ханызындан найыралчы сагыш-сеткилин илергейлээр дээш аңаа чыглып келген турган. Адыш часкаашкыннары, «Фрейндшафт — найырал!» «Хрущевка-Ура!» деп үннеринин күчүлүг чалгыы чаңгыланып турган.

Автомашиналар «Штадтхалле» бажыңының чанынга доктааган. Хүндүлүг аалчыларны Одерде Франкфуртта ГСЧП хоорай комитединиң бирги секретары К. Ремер биле хоорайның обер-бургоместри Л. Хейн уткаан.

Одерде Франкфуртка ол-ла хүн чедип келген ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Циренкевич Н. С. Хрущев-биле болгаш В. Ульбрихт-биле чылыг мендилешкен.

«Штадтхалленин» баарында кудумчуга хоорайның чурттакчылары дола берген турган. Бичии пионерлер-тельманчылар эргим аалчыларга боодал дириг чечектерни тудускан. Тиңмиттиг адыш часкаашкыны чаңгыланып, чүректиг ханызындан байыр чедириишкиннинң сөстери дыцналып турган.

Шведте нефть ажылдап кылыр комбинаттың тудугжуларының ында чеде берген төлээдери-биле беседа «Штадтхаллеге» болган. Химияның бо улуг тудуун, канчаар тудуп турар дугайын комбинаттың удуртукчулары Н. С. Хрущевка чугаалаан.

Комбинаттың партия организациязының кызыл тугун тудугжуларының коллективиниң мурнуудан Никита Сергеевич Хрущевка тудускан. Н. С. Хрущев боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин күүседириңге улуг чедиишкиннерни коллективке күзээн.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында эртем болгаш техника талазы-биле Ленинчи шаңналдар Комитединде

Эртем болгаш техника талазы-биле Ленинчи шаңналдар Комитеди 1964 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсыр ажылдарны хүлээп ап турар.

Ажылдарны 1963 чылдың ноябрьнын 15-ке чедир хүлээп алыр.

Оон-биле холбаштыр эң-не шылгарангай ажылдарны болгаш оларның автор коллективтерин депшидип үндүреринче болгаш калбаа-биле чугаалажып көөрүнче чоокку үеде кирерин, бүгү материалдарны аайлап кылгаш, Комитетче доп-дораан чорударын эртем болгаш техника талазы-биле Ленинчи шаңналдар Комитеди организацияларның, албан черлериниң удуртукчуларындан, эртем-техникиг хөй-ниитиден дилеп тур.

Айыткан хуусаанын соонда Комитетке кирген бүгү ажылдарны 1965 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсыры-биле киирген ажылдар-биле кады, дараазында сессияга чугаалажып көөр апаар.

Ленинчи шаңналдар тыпсырынга киирер ажылдарның бүгү материалдарын, а ол ышкаш оларны аайлап таарыштырары-биле холбашкан бүгү-ле айтырыгларны мындыг адресче чорудар: Москва хоорай, И-51, Неглинная куд., 15, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Эртем болгаш техника талазы-биле Ленинчи шаңналдар Комитеди.

Литература болгаш уран чүүл талазы-биле Ленинчи шаңналдар Комитединде

1964 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсыр ажылдарны литература болгаш уран чүүл талазы-биле Ленинчи шаңналдар Комитеди хүлээп ап турар.

Литератураның, уран чүүлдүн, журналистиканың болгаш публицистиканың 1963 чылдың июнь 15-тен орай эвес парлап үндүрген, хөйге көргүскен азы күүседкен чогаалдарын 1964 чылдын Ленинчи шаңналдарын тыпсыры-биле депшидип үндүрген турар.

Ук ажылдарны чогаалчыларның, журналистерниң, композиторларның, чуруукчуларның, кинематография ажылдакчыларының Эвилелдериниң баштаар черлери, ВЦСПС-тиң Президиуму, ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен республикаларның министерстволарының коллегиялары, ССРЭ-нин Уран чүүлдер академиязы, республикаларның театр ниитилелдери, эртем-шинчилел институттары, дээди өөредилге черлери, солуннар болгаш журналдар редколлегиялары, ажылчы чоннарның хуралдары Ленинчи шаңналдарга киирери-биле чорудар.

Ажылдарны 1963 чылдың декабрь 1-ге чедир хүлээп алыр.

Эң-не шылгарангай ажылдарны калбаа-биле чугаалажып көөр чорукту организаттаарын Ленинчи шаңналдар талазы-биле Комитет совет хөй-ниитиден дилеп тур.

Кандидатураларны баш удур, ханызы-биле бодап турган депшидип үндүрер чорук киирген ажылдарны Комитеттиң бүгү талалыг өөренип көөрүнге дузалаар, оларны доктааттынган хуусаазында бүгү улустуң чугаалажып көрүүшкүнүнге киирериңге арганы бөөр.

Ленинчи шаңналдарны тыпсыр дугайында саналдарны, депшидип үндүрген ажылдар дугайында бодалдарны, а ол ышкаш материалдарны аайлап таарыштырары-биле холбашкан айтырыгларны мындыг адресче чорудар: Москва хоорай, И-51, Неглинная куд., 15, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында литература болгаш уран чүүл талазы-биле Ленинчи шаңналдар Комитеди.

Наадымга уткуштур

СУГ-БАЖЫ. (Телефон-биле). СЭКП Төп Комитединиң июнь Пленумунуң шиитпирин ханызы-биле танышпышаан, «Тиилелге» совхозтуң малчыннары бо хүннерде мурнукузундан каш дапкыр күзениишкиниг ажылдап турар. Совхоз чартык чылда күрүнеге 1030 центнер эт садар тургаш, 1038 центнерни, 1640 центнер сүттүң орнунга—1850 центнерни саткан. Ол ышкаш, 170 центнер дүктү кинрген. Сорттап арыглаан, пресстеп савалаан дүктү күрүнеге дужаары үргүлчүлеп турар.

Ниитиниң малын өстүрер, оон продуктулуун улам бедидер талазы-биле үлегерлиг ажылдап турарларны хөйнү илередип болур. Дмитрий Бадиноол (кадарчы) 99 дунгуш инектериниң 99 быжаазын менди алган, Ондар Анай-Кек 22 инээнден беш айларда 17766 килограмм сүтү саган, Күжүгет Сүрүнмаа 85 быжаазының бирээзинге онзаштыр хонук бүрүзүнде 600 грамм немелде деңзини ап турар. Эрткен чылын төрүттүнген 1200 тыва хураган кадарчызы Куулар Дажы-Серен, оларның баш бүрүзүнден 1970 грамм дүктү кыргын алган.

Ажылында чедиишкиннерин быжыглап, дуржулгазын улам калбартпышаан, малчыннар кижи бүрүзү чүүкүлдүг ажылдап турар. Чайгы семиртилге организастыг эгелээн. Ниитиниң малынга четчир, эки хоолулуг чемнерни белеткен алырынга тодаргай хемчеглерни ап турар.

Чымба Андарович Дугар-оол Хову-Аксының тудуунуң хоочун ажылдакчызы. «Тывакобальт» комбинатты тудар дугайында айтырыг шиитпирлеттинмээн турар үеде-ле оон бодуш шинчээчилер отряды-биле аңаа ажылдап чоруп турган. Оон соонда шахталарга казыкчы болуп ажылдаан. Бодунуң билиин, мергежилин ол чыл бүрүде бедидип турар. Даг ажылының хөрээн тергиин шиңгээдип алганы-биле ол дөртку разрядтың казыкчызы болган. Ол хоочун ажылчын бүдүрүлге планын үргүлчү ажыр күүседип турар.

ЧУРУКТА: Ч. Дугар-оол.

ИДЕОЛОГТУГ АЖЫЛДЫҢ ДУРЖУЛГАЗЫНДАН

★ ★ ★

„Амгы байдалдарда партияның идей-кижизидилгелиг ажылының кол сорулгазы — СЭКП-ниң Программазын амыдыралга боттандырарын идеология талазы-биле хандырары, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузары, коммунистиг ниитилел харылзааларын хевирлээри, чаа кижини кижизидери, политиктиг серемчилелди бедидери, империалистиг идеологияга удур калбак шавар халдаашкынны чорудары, кижилерниң медерелинде эргиниң артыышкыннарын узуткаары болур».

СЭКП ТК-ныҢ июнь ПленумунуҢ доктаалындан.

Эки кижизидилгениҢ үре-түҢнелдери

Ногаан бүрүлерлиг тарымал ыяштар бүргей берген, чырык делгем соҢгаларлыг шевергин туттунган бажыҢныҢ чаны-биле кылаҢ суглуг арыкчыгаш шулурткайнып бадып чыдар. ОоҢ унунда чавыт сарыг чечектерлиг шыкчыгаш—«хемежимни салгаш, хендир-биле баглааш, эрик дургаар маҢнап, эстедир мен, ооЙ-эй деп» ырлашкылаар, чоок-кавыныҢ бичии уругларының ойнап хөглээр чери ол.

Шак ында бичии кара оол чууза тергежигеште бичии дуҢмазын олуртуп алган ыҢай-бээр чымчаҢнадыр чууктай идип, агаарладып чорду. Ол кежээ-ереспейниҢ адын Олег Очур-оол дээр. Ол ам ийиги классты кончуг эки, 4—5 демдектерлиг, дооскан. Үстүнде адаанывыс бажыҢче база бир оол далаштыг кирип келгеш:

— Хлеб саткан көпеектеримден чеди көпеек артты—дээш, оозун даараныр олурган авазынче сунган.

Кымыл оол? Ону Юра Очур-оол дээр. Ол ам 3-кү классты 4—5 демдектерлиг дооскан.

Бир холунда хымыш, бир холунда бичии чуга номчугаш туткан оол ол-ла бажыҢныҢ даштында чаглак иштинде бичии печкада шай хайындырып турар. Ол—Борис Очур-оол-дур. Борис чедиги класста.

Хөну сынныг, буурул баштыг кижи:

— Чалалгага чордум. Аарыг кижини бо эмнелгеде эккелдивис—деп чугаалап олур. Бо өг-бүлениҢ эр ээзи Николай Байындеевич Очур-оол ажылыпдан/кежээ ээп чанып келгени ол. Өг-бүлениҢ херээжен ээзи Очур-оол АйлыҢмаа Кежегеевна Суг-Аксы он бир чыл школазыныҢ эге класстар башкызы. Школага хөй чылдар дургузунда ажылдап келген.

Бичe чаштарны өг-бүлеге сарыылдыг кижизидериниҢ херээ—ада-иениҢ тускай мергежилинден черле хамаарышпас дээрзин маҢаа каксы демдеглеп кааш, школачы үш оол дугайында үстүнде чижекче эглип көрөөлиҢер. КижиниҢ амыдырал-чуртталгазын каастаар күш-ажылдыҢ чамдык чаҢчылдарын ол уруглар боттарының өг-бүлезинде база шиҢгээдип ап турары оон билдиҢгир-дир. Ада-иезиниҢ сөс-домаан кончуг тооп дыҢнаар оолдар-дыр дээрзин кожа чурттап турган үемде ылап эскерип билген мен. Ыя чоогунда Культура базыныҢда концерт болуп турар. «Силерге таарышпас, улуг улуска көргүзер концерт-тир» дээш ада-ие чоруптарга, оолдар эдерер деп бодавас-даа, харын бажыҢнда кылыпкы дег ажылдарны тус-тузунда сегирип аарлар. ЭҢ бичии дуҢмазы база-ла оларныҢ хайгаралынга артып каар. Ынчаарга чамдык бичии оолдарныҢ доктаар, торлурдаа, ыядыр-даа сеткили чок, чүгле улуг улус көөр кино, концерттерге безин бо-ла ыгыя берген олургааарлар болгай. Ол дээрге ада-иениҢ багай кижизидилгезиниҢ түҢнели-дир. Оон ыҢай, үстүнде адаанывыс оолдар башкызыныҢ дузазы-биле күш-ажыл кичээлдеринге каастап даараарынга, аргыырынга быжыг чаҢчылдарны чедип алганнар.

Өг-буленіҢ улуг оглу Борис номчуурунга аажок ынак. ЫлаҢгыя эрес-дидим, маадырлыг чоруктарны бижээн чогаалдарны тудуп алганда салдыкпастай бээр. Эрткен өөредилге чылының дургузунда ол 40 ажыг орус, тыва номнарны номчаан. Билиглерни чүгле өөредилге номнары бээринден аҢгыда, чечен чогаалга ынак чорук ооҢ курлавырын чаа билиглер-биле улам байлакшыдып, эки өөренирінге дузалап турар.

Найыралдыг, бичe сеткилдиг алышкылар ам чайгы дыштанылгазын өг-бүлезинде ажыктыг ылдыр эрттирип турарлар. Ада Николай Байындеевич школада төрелдер комитединиҢ даргазы хүлээлгезин эки күүседип, школаныҢ-даа, тус-тус ада-иелериҢ-даа ажыл-амыдыралын сонуургап, чугаалажып турар. КижизидилгениҢ херээн чүгле чаҢгыс школаже чуүй кагбайн, дуржулганыҢ болгаш угаан-сарыылдыг арга-сүмениҢ күжү-биле өг-буледе шиитпирлеп турар үлегерлиг ада-иелериҢ одуруунга Очур-ооллар хамааржыр.

ЧаҢгыс-даа бол, оол уругну кижизидери кончуг берге, чүге дээрге кончуг доскелчок, ай-кый билбес боор чүве дээр хоозун чугааныҢ эдилекчилери хөй оолдарлыг бо өг-бүледе кижизидилгеден үлегер алза эки.

Чөөн-Хемчик район, К. ЭКЕР-ООЛ,

Механизаторларда

Колхоз будурулгезинге механизатор кадрларныҢ ролю аажок улуг болгаш олар чер-даа, мал-даа ажылында кол ажылдарны будуруп турарлар. Ынчаарга механизаторларныҢ ортузунда политиктиг ажыл канчаан тургустуунган болдур, оларныҢ будурулге ажыл-чорудулгазы оон улуубиле хамааржыр.

Өвүр районуҢ «Коммунизмче орук» колхозунда механизатор кадрлар элээн көвей болгаш оларныҢ саны чыл келген тудум-на өзүп турар. МооҢ мурнунда механизаторлар ортузунга политкижизидилгелиг ажылындыг-ла эки эвес турган. ООҢ ужуруунда чамдык механизаторларныҢ ажыл-херээнге четпестер, озал-ондак болур чоруктар бар тургулаан.

Колхозта партия организациязы бо чылын механизаторлар-биле ажылды элээн эжижиткен. Агроном Танов Ширимел болгаш механик Павел Чылбак-оол олар механизаторларныҢ ажыл-херээн башкарып, хынаары-биле чергелештир, оларныҢ ортузунга политиктиг ажылды база чорудуп турар. Ам үеде механизатор кадрларга лекция, беседаны доктаамал чорудуп, оларныҢ аразында социалистиг чарышты калбартып турар. Политкижизидилгелиг ажылды күштелдирип, ону механизаторларныҢ мурнунда турар сорулгалар-биле холбаштырып турар апарган чорук бодунуҢ чогуур түҢнелдерин берген. Колхоз бо чылгы часкы тарылгазын мурнунда чылдардан организастыг болгаш эки эрттирген. ТрактористериҢ болгаш чолаачыларныҢ эдилеп турар техниказынга кумагалыы эжижээнинден аная туруушкуннар, үрелишкиннер дыка эвээжээн.

Часкы тарылга үезинде болгаш ооҢ сөөлүнде үеде-даа механизаторлар ортузунда социалистиг чарыш багай эвес организастаттынып турар. ЧарыштыҢ түҢнелин үргүлчү үндүрүп, ону «Комсомолчу прожекторга», хана парлалгаларынга бижип, а хожудап турарларны шыҢгыы шүгүмүлеп турар. МооҢ түҢнелинде үлүг-нормазын ажыр күүседип турар механизаторларныҢ саны көвүдеп турар. Трактористер К. Саспыны оглу Ыдыынайбиле, М. Балыкай, М. Болат-оол, чолаачылар Комаадыр, К. Балыкай, С. Дарыма олар үлүг-норманы үргүлчү ажыр күүседип, социалистиг чарыштыҢ мурнакчылары болуп келгеннер. Ынчалза-даа социалистиг чарышка бедик хүлээлгелер алгаш, ону чүгле аазаашкын кылдыр көрүп, күүсетпейн турарлар база бар. Ындыг кижилерге О. Монгуш, А. Сат оларны хамааршыгыын болур.

Механизаторлар ортузунга политиктиг ажылды эжижидиринге, социалистиг чарышты калбартырынга агитаторлар В. Бүрбү, М. ЧамыяҢ, Танов олар идепкейлиг киржип келгеннер. Ол эштер механизаторларга беседаны кылып берип, чарыштыҢ түҢнелин үндүрүп, хана солунну, агитхуудусту бижип турарлар.

Механизаторларда агитас-массалыг ажыл мында шуут-ла эки тургустунган деп база санап болбас. Чедир кылдынмаан үүлдер ам-даа хөй. ЫлаҢгыя колхозчуларны механизатор мергежилге өөредир ажыл кончуг багай болган. Колхозка турган трактористер курузунга өөренип турган 20 кижи мергежил чедип албайн, өөредилгезин ара соксадып каан. Бо талазы-биле колхоз баштаар чери, парторганизация болгаш курстуҢ башкызы П. Чылбак-оол олар буруулуг болганнар.

СЭКП ТК-ныҢ июнь Пленуму партияның идеологтуг ажылының өөлчеглиг сорулгаларын чугаалашкаш, бо талазы-биле тодаргай шиитпирни хүлээп алган болгай. Механизаторлар-биле ажылды ПленумуҢ негелдерінинге дүүштүр улам эжижидери «Коммунизмче орук» колхозта парторганизациядан негеттинип турар.

Д. ЧЫМБА.

Кызылдың будурулгелериниҢ, албан организацияларының ажылчыннары, албан-хаакчылары СЭКП ТК-ныҢ ПленумунуҢ материалдарын таныжып турар. Ыяш заводунуҢ чазанылга цехиниҢ ажылчыннары ПленумуҢ материалдарын танышкаш, улам күжениишкиниг ажылдап эгелээн. Ында эш Н. Попов бригадир-даа, агитатор-даа. Ажыл шаҢгыныҢ сөөлүнде азы дүштеки часпарада ол беседаларны, номчулгаларны үргүлчү күүседип турар. А бригада планныг онаалгазын үргүлчү күүседип турар.

ЧУРУКТА: эш Н. Попов ыыткыр номчулганы кылып турары.

фото С. ФЕОКТИСТОВТУУ.

ХОСТУГ ШАКТАР, КЕЖЭЭЛЕР БИСТЕ ЧАЛГААРАНЧЫГ

Бистер СЭКП ТК-ныҢ чаа болуп эткен Пленумунга Л. Ф. ИльичевтуҢ «Партияның идеологтуг ажылының өөлчеглиг сорулгалары» деп илеттелин болгаш Пленумга чүве чугаалаан эштериниҢ, ылангыя Никита Сергеевич ХрущевтуҢ делгереңгей, ханы уткашынардыг чугаазын, ПленумнуҢ доктаалын бирдэ бирээ чокка номчуп таныштывыс. БистиҢ Төрээн партиявыс чоннуҢ коммунистиг кижизидилгезиниҢ херээнче, культура-чырыдыышкын албан черлериниҢ болгаш литератураныҢ, уран үүлдүҢ хөгжүлдезинче канчаар-даа аажок улуг кичээнгейни садып, бо талазы-биле кайгамчыктыг сорулгаларны салган-дыр.

Культура-чырыдыышкын албан черлериниҢ ажылында бар четпестерни, ону чоннуҢ культурлуг дыштанылгазының ёзулуг одаа болдурарын, чоннуҢ коммунистиг кижизидилгезиниҢ херээнге ол албан-черлериниҢ ролюн айыткан-дыр.

Коммунистиг партия культура-чырыдыышкын албан черлериниҢ ажылынче бо хире улуг кичээнгейни салып, бо талазы-биле ол хире улуг сорулгаларны салып турда, бистиҢ «Сүт-Хөл» совхозтуҢ төвүнде болгаш ооҢ салбырларында көдээ клубтар мооҢ мурнунда чылдардан тура чогуур негелдеге чедир ажылдап шыдавайн келген. СовхозтуҢ бир кол ажыл-агыйының бирээзи болур, хөй кижи чурттакчылыг Кара-Чыраа салбырында көдээ клубтуҢ байдалын көрүп көрөөлиҢер.

Кара-Чыраа клуву делгем болгаш улуг. Ынчалза-даа ол чоннуҢ культурлуг дыштанылгазының ёзулуг одаа болуп шыдавайн келген. Амгы үеде байдал база-ла кончуг багай. АҢаа колдуунда-ла кино үнериниҢ өске янзы-бүрү темаларлыг солун көрөөлер, оюннар, лекция, беседа болбайн турар. Кинолар безин чамдыкта орта үнмес. Ону культураныҢ одаа деп алаары кончуг берге. Ол колдуунда-ла ээнзирей берген туруп турар. Соңгаларын буза шапкылап каапкан, иштики дерилгези, шимелдези мырынай аргажок. Даштыкы дерилгезиниҢ болгаш чаагайжыдылгазыныҢ дугайында чугаалаан-даа хөрээ чок, кандыг-даа чаагайжыдылга, шимелде чок. СалбырныҢ аныяктары, ажылчыннары, суурда көдээ интеллигентилер ажыл сөөлүнде шоочалыг, соңгалары ойбак клубтуҢ чанынга туруп-туруп тарап чангылай бээр. Ол клубтуҢ эргелекчизи эш М. Биче-оол чамдык хүннерде клубка шуут келбейн баар. Ында улус олурар кашла бүдүн сандайлар бар, оон өскелери сандан үндүр үрелген.

Ында хаая танцы кежээлери болганда аҢаа эзирик кижилер чыглыр, оон кедерезе ол эзирик кижилер чамдыкта аҢаа шош-шодаа үндүрер. Шыны-биле чугаалаарга клуб эргелекчизи эш Биче-оол бодунуҢ ажылын кылбайн, чүгле шалыҢ алырынга өйлежип турар. КлубтуҢ киномеханиги безин кинону орта үндүрбес, чамдыкта көөрге аажок эзирий берген кино үндүрүп тургулаар.

Суг-Аксы көдээ СовединиҢ даргазы эш Даржай болгаш Кара-Чыраа салбырында партия эге организациязы, салбырныҢ удуртукчулары клуб ажылынче мооҢ мурнунда-даа, амгы үеде-даа кичээнгей салбайн турар. Кышка септелгезин эки кылбайн, одаар ыяжын четче белеткеп албаанындан кыжын аҢаа кино көөрү безин берге. Кыжын чамдык үелерде одаар ыяш үстү бээрге каш хонуктар улаштыр клубту хаап кааптар таварылгалар база тургулаан болдурийин. Ол ышкаш салбырда комсомол организациязы (секретары эш Хүрен-оол) суурда комсомолчуларны, аныяктарны эвиледелп алгаш, клубтуҢ иштин дерип каастап, ооҢ даштын чаагайжыдып, көрүүтүҢ тургузар дугайында чүҢү-даа бодавайн турар. Клуб эргелекчизинге Биче-оолдан өске кижини соңгуп алыр дугайында айтырыгны комсомол эге организациязының секретары Хүрец-оолга болгаш Суг-Аксы көдээ СовединиҢ даргазы эш Даржайга бистер каш-даа удаа тургускан бис. Ынчалза-даа олар бистиҢ ол айтырыывысты херекке ап, тооп көрбээннер.

Кара-Чыраа суурда көдээ библиотека база-ла номчукчулар-биле орта ажылдап шыдавайн турар. Аныяктар ажыл шагынын сөөлүнде ном бижидип алыр дээш келирге, эргелекчи эш Хеймерек библиотеканы шоочалап каапкаш чоруй барган боор. Ол номчукчулар-биле кандыг-даа массалыг ажылдар, номчукчулар конференциязы кылбайн турар. Л. Ф. ИльичевтуҢ июнь Пленумунга кылган илеткелинде библиотека ажылдыкчыларының кижини кижизидериниҢ херээнге улуг ролюн онзалап чугаалап, библиотекарының дугайын ол илеткелинге мынча диген болгай:... «Кандыг номну номчуурун, номчукчу-биле чүүүк дугайында база кандыг беседаны чорударын, номчулга конференциязын чорударын ол сүмелеп бээр, бо бүгү техниктиг эвес, харын улуг идеологтуг айтырыглар болур-дур».

Кара-Чыраа суурда клуб болгаш библиотека чоннуҢ культурлуг дыштанылгазының одаа болуп шыдавайн турарындан суурнуҢ чурттакчылары боттарының хостуг шактарын, кежээлерни чалгааранчыг эрттирип турар. Политкижизидилгелиг болгаш культура-массалыг ажылдарны багай тургускандан суурда хөй-ниитиниҢ корум-чурумун үрээр, арагалаар, шош-содаа үндүрер, оор кылыр чоруктар болуп турар.

Клубту болгаш библиотеканы кажан культураныҢ ёзулуг одаа болдурар чүве ирги, чоннуҢ коммунистиг кижизидилгезиниҢ херээнге бодунуҢ ёзулуг үлүг-хуузун ол албан черлери кажан киирер ирги?

«Сүт-Хөл» совхозтуҢ Кара-Чыраа суурнуҢ чурттакчылары:

О. ЧАШ-ООЛ, О. ХҮРЕҢ-ООЛ, Х. ДЫГЫРААШ, К. ДОНГАК, К. МОНГУШ, К. КҮСКЕ.

СЭКП-ниҢ Кызыл хооркому чоокта чаа хоорайныҢ будурулгелериниҢ, албан организация болгаш өөредилге черлериниҢ партия эге организацияларының секретарыларының кыска чевулел хуралын чыыладырган.

СЭКП ТК-ныҢ июнь ПленумунуҢ материалдарын хоорайныҢ ажылчы чоннарынга таныштырар талазы-биле хемчеглериниҢ дугайын СЭКП хооркомунуҢ бирги секретары эш П. Т. Киселев эге организация секретарыларынга тодаргай чугаалап бербишаан, бо талазы-биле үнелиг сүмелерни оларга берген. ОоҢ-биле чергелештир, СЭКП ТК-ныҢ июнь ПленумунуҢ шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле тодаргай хемчеглерни амдан эгелеп ажылдап кылырын болгаш амыдыралга боттандырып чорударын хуралга база дугуржуп алган.

ПленумнуҢ шиитпирлерин деткивишаан

Коммунистиг ниитиделдиҢ тиделгезинче улам-на чоокшулап олурар бис. Коммунизм дээш бистиҢ ыдыктыг демиселивиске чаа кижини кижизидери онза улуг ужур-дузалыг дээрзин бистиҢ партиявыс хөй удаа айтып келген.

КоммунизмниҢ материал-техниктиг баазазын тургузары, будурулге харылзааларын улам сайзыраҢгайжыдары, чаа кижини кижизидери — болдур, бистиҢ салгалывыстың чурттадгазының үезинде шиитпирдезе чогуур үш кол сорулгавыс. Идеологтуг ажылды күштелдирер дугайында СЭКП ТК-ныҢ июнь ПленумунуҢ доктаалын бистиҢ коллектививис, ынчангаш бүгү совет улус ышкаш, чаҢгыс эп-сеткил-биле детким турар.

Күш-ажылга ынак болгаш совет улуска, Коммунистиг партияга, коммунизмниҢ херээнге бердинерінге кижилерни кижизидери амты бистиҢ хөй-ниитивистиҢ эн чугула сорулгазы деп ПленумнуҢ доктаалында онзалап шыйган. БистиҢ коллектививис чүүү-биле коммунистиг күш-ажылдыҢ будурулгези деп бедик атты чедип алыр дээш демисешпишаан, чамдык эки түҢнелдерни чедип ап турар.

Коммунистиг күш-ажылдыҢ бедик адын чедип алырының 23 бригадазы коллективте тургустунган болгаш оларны коммунист Б. В. Бухаров ышкаш будурулгениҢ өске-даа мурнакчылары баштап турар. Чолаачыларның, слесарьларның, токарьларныҢ аразында калбарган социалистиг чарыштың түҢнелдерин ай санында үндүрүп, ооҢ тиилекчилерінге өртектиг шаҢналдарны тыпсыры ам бисте чаҢчыл болган. БистиҢ чамдык мурнакчыларывыс агитпунктуга чылдыр чонга боттарының күш-ажылчы чедиишкиннериниҢ дугайын чугаалап, дуржулгазын база нептередип турар. Сураглыг чолаачыларының бирээзи А. П. Ярыгин чоокта чаа ындыг ужуражылганы кылган.

Будурулгеде парторганизация болгаш профэвилел месткому коллективте кежигүннериниҢ политиктиг болгаш ниити билиниҢ өзүлдезинче улуг кичээнгейни салып келген. КижилерніҢ өөренип кижизиринге таарымчалыг байдалдарны тургусканы-биле бистиҢ элээн көвей ажылдаачыларывыс эрткен өөредилге чылын эки түҢнелдерлиг доосканнар. Чижээ, эштер Г. В. Котельников, А. Ф. Громов, И. А. Григорьев, А. Лубошников, В. Чугунов, Е. Маслова олар кежээки школаныҢ 10-гу класын чедиишкиниг дооскаш, быыскан бидигниҢ аттестаттарын чедип алганнар. Элээн хөй кижилеривис 5-6-7-8-9 класстарны эки өөредилгелиг дооздуп шыдааннар. БистиҢ мурнакчы ажылчыннарывыс күш-ажылбиле өөредилгени шын холбаштырып турар апарганы биске кончуг өөрүнчүг. Будурулгенин чоргаалары Б. Бухаров, А. Ярыгин, А. Голейко, А. Сасин, П. Почкарев олар чеди чылдың будурулге онаалгазын чедиишкиниг дооспушаан, бирги класстың чолаачылаар эргезин чедип алганнар.

Ынчалза-даа ол эки таладар-биле чергелештир бистиҢ коллективте четпестер ам-даа бар. Арагалаар чорук-биле холбашкан күш-ажыдың сагылга-чурумунуҢ үрээшкиннери чамдык ажылчыларда бар. Ол болза бисте кижизидилге ажылының ам-даа погуур деннелге четпейн турарының херечизи-дир. БистиҢ коммунистеривис ол хоралыг чорук-биле демиселдиҢ арга-оруктарын дилеп, арагалай бээр ажылдакчыларның бажын-балгадынга шалын алыр хүннерде контроль тургузарының чурумун доктаатказын.

Коллектив кежигүннериниҢ чайгы дыштанылгазын эрттириниҢ ажылчы планы бисте ажылдап кылдыңган. Он плана ёзугаар бо чайын хоорай даштынга элээн каш коллективтиг дыштанылгаларны эрттирери, Шушенское суурда В. И. ЛенининиҢ музей-бажыңынче экскурсия организастаары, тематиктиг кежээлер, коллективтиг кино, концерт көөр, лекция, илеткелдер организастаары дээш өске-даа культура-массалыг хемчеглерни чорудары көрдүнген.

Кижизидилге ужур-дузалыг бо бүгү хемчеглер биске эки түҢнелдерни бээр, коллектив кежигүннериниҢ үлүг сырый каттыжышкынын, коммунизм тургузуушкунунга күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерни хандырар.

В. САЙГУТИНА,
коммунист, «Сельхозтехника» АТК-ының экономизи.

Механизаторларда

Колхоз будурулгезинге механизатор кадрларныҢ ролю аажок улуг болгаш олар чер-даа, мал-даа ажылында кол ажылдарны будуруп турарлар. Ынчаарга механизаторларныҢ ортузунда политиктиг ажыл канчаан тургустуунган болдур, оларныҢ будурулге ажыл-чорудулгазы оон улуубиле хамааржыр.

Өвүр районуҢ «Коммунизмче орук» колхозунда механизатор кадрлар элээн көвей болгаш оларныҢ саны чыл келген тудум-на өзүп турар. МооҢ мурнунда механизаторлар ортузунга политкижизидилгелиг ажылындыг-ла эки эвес турган. ООҢ ужуруунда чамдык механизаторларныҢ ажыл-херээнге четпестер, озал-ондак болур чоруктар бар тургулаан.

Колхозта партия организациязы бо чылын механизаторлар-биле ажылды элээн эжижиткен. Агроном Танов Ширимел болгаш механик Павел Чылбак-оол олар механизаторларныҢ ажыл-херээн башкарып, хынаары-биле чергелештир, оларныҢ ортузунга политиктиг ажылды база чорудуп турар. Ам үеде механизатор кадрларга лекция, беседаны доктаамал чорудуп, оларныҢ аразында социалистиг чарышты калбартып турар. Политкижизидилгелиг ажылды күштелдирип, ону механизаторларныҢ мурнунда турар сорулгалар-биле холбаштырып турар апарган чорук бодунуҢ чогуур түҢнелдерин берген. Колхоз бо чылгы часкы тарылгазын мурнунда чылдардан организастыг болгаш эки эрттирген. ТрактористериҢ болгаш чолаачыларныҢ эдилеп турар техниказынга кумагалыы эжижээнинден аная туруушкуннар, үрелишкиннер дыка эвээжээн.

Часкы тарылга үезинде болгаш ооҢ сөөлүнде үеде-даа механизаторлар ортузунда социалистиг чарыш багай эвес организастаттынып турар. Чарыштың түҢнелин үргүлчү үндүрүп, ону «Комсомолчу прожекторга», хана парлалгаларынга бижип, а хожудап турарларны шыҢгыы шүгүмүлеп турар. МооҢ түҢнелинде үлүг-нормазын ажыр күүседип турар механизаторларныҢ саны көвүдеп турар. Трактористер К. Саспыны оглу Ыдыынайбиле, М. Балыкай, М. Болат-оол, чолаачылар Комаадыр, К. Балыкай, С. Дарыма олар үлүг-норманы үргүлчү ажыр күүседип, социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп келгеннер. Ынчалза-даа социалистиг чарышка бедик хүлээлгелер алгаш, ону чүгле аазаашкын кылдыр көрүп, күүсетпейн турарлар база бар. Ындыг кижилерге О. Монгуш, А. Сат оларны хамааршыгыын болур.

Механизаторлар ортузунга политиктиг ажылды эжижидиринге, социалистиг чарышты калбартырынга агитаторлар В. Бүрбү, М. ЧамыяҢ, Танов олар идепкейлиг киржип келгеннер. Ол эштер механизаторларга беседаны кылып берип, чарыштың түҢнелин үндүрүп, хана солунну, агитхуудусту бижип турарлар.

Механизаторларда агитас-массалыг ажыл мында шуут-ла эки тургустунган деп база санап болбас. Чедир кылдынмаан үүлдер ам-даа хөй. ЫлаҢгыя колхозчуларны механизатор мергежилге өөредир ажыл кончуг багай болган. Колхозка турган трактористер курузунга өөренип турган 20 кижи мергежил чедип албайн, өөредилгезин ара соксадып каан. Бо талазы-биле колхоз баштаар чери, парторганизация болгаш курстуҢ башкызы П. Чылбак-оол олар буруулуг болганнар.

СЭКП ТК-ныҢ июнь Пленуму партияның идеологтуг ажылының өөлчеглиг сорулгаларын чугаалашкаш, бо талазы-биле тодаргай шиитпирни хүлээп алган болгай. Механизаторлар-биле ажылды ПленумуҢ негелдерінинде дүүштүр улам эжижидери «Коммунизмче орук» колхозта парторганизациядан негеттинип турар.

Д. ЧЫМБА.

«Партияның ажыл-чорудулгазының кол түҢнели үүл дизе, совет эрге-чагырганың чылдарында бистиҢ чуртка социализмниҢ бүрүҢ-биле база туюлунга чедир тиилээни, коммунистиг идеалдарныҢ болгаш бедик моральдыг принциптерниҢ кижизиниҢ кижизиттинип турары, миллион-миллион кижилерниҢ мировоззрениези марксизм-ленинизмниҢ эртемниг үндезининге төөгүде бир-ле дугаар хевирлеттинип турары болур; совет улус ам коммунизмни тургузарының эртемге үндезилеттинген тодаргай планныг болуп турар».

СЭКП ТК-ныҢ июнь ПленумунуҢ доктаалындан.

Чон ортузунга политиктиг ажыл

Партияның идеологтуг ажылының өөлчеглиг сорулгаларын бүгү тала-биле чугаалажып көрген СЭКП ТК-ныҢ июнь Пленуму бодунуҢ ажылын дооскан. Төөгүлүг ПленумнуҢ партия организацияларының, бүгү идеология ажылдакчыларының мурнунга салган чугула сорулгаларын чугаалажып ора, Чөөн-Хемчик районнуҢ «Большевик» колхозунда партия организациязының секретары эш К. Е. Хаян-ооллан колхозчулар ортузунда полит-кижизидилгелиг ажылдың канчаар тургустунганын чугаалап бээрин диледим. Ол кезек бодангаш, мээн дилээмни күзелдин-биле хандырды.

— БистиҢ кожавыс совхозтуҢ Мажалык фермазының инек кадарчызы Хүрен-оол ашактың чугаазын сактып келдим — деп, ол чугаалап эгеледи — «Шаанда эртемкегээрел дээр чүүлүг чораан деп бис? Сес чүс селбер хамнарлыг, беш муҢ манзылдыг ламаларлыг, чээрби ийи хүрээлиг, тос дошкун даалыг, дөрт каржы ноянныг чордувус. Араттар бистер үжүк-бижик билбес, оларга мөлчүдүп, дарладып чордувус» — деп кырган чугаалап олурган чүве. Саннарда карышкак чүве бар-даа ыйнаан, ынчалза-даа ооҢ оозу-ла шын. Ам дээрге магалыг чүве-дир. ШколаныҢ башкыларын баштадыр сумуда интеллигенция, колхозтуҢ 40 ажыг коммунистери, 80 хире комсомолчулары, будурулгениҢ янзы-бүрү адырларында мурнакчылар дээш бистиҢ даяныр күжүвүс-ле хөй — дээш, ол кижизидилге ажылының кандыг формаларын канчаар ажыглап турарын тайылбырлады.

Хамыктың мурнунда лекторлар бөлүүнүҢ ролюн, колхозтуҢ болгаш колхозчуларныҢ ажыл-амыдыралын бидилии-биле холбаштырган илеткелдериниҢ, лекцияларныҢ чугула ужур-дузазын айытышаан, дуржулгалыг лекторларныҢ санынга колхоз даргазы Куулар Шулууну, башкы Куулар Серенмааны, зоотехник Тимофей Төгүстү, фельдшер Лима Чаш-ооллу, хову бригадазының кежигүнү Николай Хыйыртаңны демдегледи. «Аныяк совет кижиниҢ моральдыг мөзүг-шынарының дугайында» башкы С. КууларныҢ лекциязы колхозчу аныяктарныҢ амыдыралының тодаргай чижектери-биле байлак болган. Лектор аҢаа аныяк коммунист саанчы Анна ОндарныҢ ажылга кызымак, өг-бүлезинге төлептиг, ийи уруун арыг-силиг эки кижизидип өстүрүп турарын, ол ышкаш чазаныкчы Монгуш Хилик-оолду, клуб эргелекчизи Анатолий Ондарны эки деп көргүскен.

ООҢ-биле чергелештир арагачы, содаачы, чалгаа, культуразы куду аныяктарны хөйнүҢ мурнунга ырмазын сый сойгалаан. ЛекторнуҢ чемезинге дараазында аныяктар таварышкан. Ондар Чычаан-оол. Ийи уруглуг, кадайлыг хирезинде өг-бүлезинче сагыш салбас, арагалаар, алгыш-кырыш, шоп-содаа үндүрер. Трактористеп тура болганчок-ла ажыл үзер. Чаа чээрбилеп чоруур Ондар Хеймер-оол Ондар Чычаан-оол-биле бир дөмей, ыя күштүг кижилерни базынчактап эттээр. Ондар Багай-оол. Туразы улуг, бригадирлериҢ айтыышкынын күүсетпес, арагачы, чалгаа, шефтерге, воскресниктерге киришпес, оон ойталаар, чүгле бодунуҢ хуузунда ажылынче сундугар. Бо болгаш өске-даа аныяктар чемеледип, шүгүмчүлеткен соонда ам чүгээртен эттингеннер.

Партия организациязыныҢ 45 агитаторлары чон ортузунга үнелеп четпес ажылдарны чорудуп турарлар. Башкы Александр Монгуш, клуб эргелекчизи Анатолий Ондар, бригадир Иван Көкей, сүт-бараан фермазының үчүгчиги Ондар Мартынай, саанчы Анна Ондар ышкаш өске-даа Коммунистиг партияның, Совет чазактың политиказын колхозчу массага доктаамал таймылыырлап турар агитаторлар эвээш эвес. Х. Сарыспаа, К. Содунам, Н. Монгуш, К. Шыырап, Д. Монгуш, К. Кара-Сал ышкаш колхоз будурулгезиниҢ мурнакчылары хамыктың мурнунда боттарының күш-ажылы-биле мурнакчы буржулганы агитастап, бедик будурукчулуг ажылының үлегер-чижээн көргүзүп, ооҢ-биле өске хөй-хөй колхозчуларны боттарының соо-биле эдертип турарлар.

Социалистиг чарыштың түҢнелдерин удаа-дараа үндүрүп, мурнакчыларны илередип, оларны шаҢнап, хөйнүҢ мурнунга чарлаары кижизидилге ажылының база бир кол хевири. Партия организациязы-биле колхоз баштаар чери сүт-бараан фермаларының аразында шилчиир кызыл тукту тургускан. ООҢ-биле кады акша шаҢналы база доктаатказын. Он хоҢгаш-ла түҢнелди үндүрүп, тергиидээн фермага кызыл тукту акша шаналы-биле кады тыпсын турар. Бирги чер эдээн саанчы-га «ЭҢ эки саанчы» деп вымпелди тыпсыр. Ынчаарга колхозтуҢ үш фермаларындан Даштыг-Тей фермазы сөөлгү үш айларныҢ дургузунда безин беш катап бирги черни чаалап алган.

ООҢ-биле чергелештир кижилерни кижизидиринге хана парлалгазының улуг ролюн демдеглевейн барып болбас. Школа директору Монгуш Зоянын редакторлааны «Тилелге», башкы Александр МонгуштуҢ редакторлааны «Культурлуг чуртталга дээш», агроном Ховалыг Көк-ооллуҢ редакторлааны «Крокодил» деп хана солуннары доктаамал үнүп турар. БудурулгениҢ мурнакчыларының дугайында макталдарны, арыг-силиг өг-бүлелериниҢ фото чуруктарын үндүрүп, ырбакчыларны, арагачыларны, содаачыларны сойгалап илередип турар. Бажыны, кажаа хериминиҢ ишти эпмесеске чок, хирлиг боктуг кижилериниҢ фоточуруун база азып чарлаптар. Улусчу дружина, эш-хуузунуҢ суду база багай эвес ажылдап, чамдык төлеп чок кижилерни хай деп томаартып турар.

КлубтуҢ бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнериниҢ 70 ажыг киржикчилерин кандыг багай дээрил. Олар район көрүлдезинге киришкенде бо-ла бирги черни апкан турар болгай. Олар боттарының төрээн колхозунуҢ, төрээн ШемизиниҢ ат-сураан сыкпастар. Олар фермаларга, хөйжу бригадаларга, хову турлаанга бо-ла алдап чеде берген турарлар. ХүннүҢ маадырларын ыры, шулук-биле алгап мактаан турарлар. Оларга таварышкан чалгаапайларныҢ шорузу-ла: хөйнүҢ мурнунга арнын кызыдыр-ла шоодуп кочулап кааптарлар. Колхоз будурулгезинге ажылдаар хөпүҢ чок, бодунуҢ хуузунда ажылынче хандыгар Монгуш Чадамба, ооҢ чалгаа уруу Лиза ышкаштарны олар ыяавыла са дузааш салыр болдурлар ийин.

Бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнериниҢ киржикчилери уруглар садыныҢ кижизидикчизи Куулар Серешти, баянист Александр Монгушту, чолаачы Монгуш Биче-ооллу, агроном Ховалыг Көк-ооллу колхозчулар улуг сонуургал-биле, сеткил ханып дыннаар.

Мурнакчыларның үлегер-дуржулгазын нептередиринге оларның ужуражышкыннарын организастап эрттирери чугула ужурдузалыг. Даштыг-Тей фермазының коллективи мурнакчы малчын Монгуш Намай-биле ужурашканнар. КолхозтуҢ бүгү кежигүннери республиканың алдарлыг малчыны Ховалыг Сангыспаа-биле ужуражып, ооҢ 60 хар харлаанын байырлалдыг демдеглеп, малчынның ажылының арга-дуржулгазы-биле танышканнар.

Партия организациязы түс-түс кижилер-биле эш-хуунуҢ беседаларындан эгелээш, лекциялар, илеткелдер, политиктиг чырыдыышкынның кичээлдери, хана парлалгазы, бот-тывынгыр уран чүүл көргүзүглери дээш кижизидилге ажылының янзы-бүрү хевирлерин канчаар ажыглап турарын эш Хаян-оол биске бирдэ бирээ чокка мынчаар чугаалап берди. Ол бодунуҢ чугаазының түҢнелинде амгы үеде партия организациязының бүгү-ле агитаторлары СЭКП Төп КомитединиҢ июнь ПленумунуҢ материалдарын чон ортузунда таныштырып чорудуп турарын медегледи.

КолхозтуҢ мурнунда салдынган планныг сорулгаларны чедиишкиниг күүседириниҢ херээнге олар боттарының салыышкынын моон соңгаар-даа улам чүткүдүүбиле киирерлер дээрзинге чиг

Улуг чугула болуушкун

БАРЫЫН БЕРЛИН. (СЭТА). Барыын Берлиннин бүгү солуннары ГСЧП ТК-ныҥ бирги секретары, ГДР-ниҥ Күрүне чөвүлелиниҥ даргазы Вальтер Ульбрихтин төрүттүнген хүнүнден бээр 70 хар харлааны-биле холбаштыр ГДР-де байырлалдарныҥ дугайында информацияны парлап, СЭКП ТК-ныҥ Бирги секретары, ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ Даргазы Н. С. Хрущевтуҥ ГДР-де чорап турарын хайныышкынныг тайылбырдаарын үргүлчүлевишаан.

Вальтер Ульбрихтиҥ 70 хар харлаанынга алдар болдуруп тургускан Берлинге хүлээп алыышкыныҥ дугайын дыннатпышаан, солуннар ол хүлээп алыышкынга Н. С. Хрущевтуҥ болгаш Вальтер Ульбрихтиҥ чугааларынга онза кичээнгейни көрүндүрүп турар.

Совет чазактыҥ баштыҥы Н. С. Хрущев Совет Эвилелиниҥ Маадыры атты Вальтер Ульбрихтиге тывыскан дугайын Берлинге чарлаан болгаш Ленин орденин база Совет Эвилелиниҥ Маадырыныҥ Алдын сылдызын анаа тывыскан дээрзин бүгү солуннар дыннаткан.

* * *

СОФИЯ. (СЭТА)- СЭКП-ниҥ июнь Пленумунуҥ шиитпирлери болгаш Н. С. Хрущевтуҥ чугаазы СЭКП-ге болгаш өске-даа чурттарныҥ акы-дуҥма партияларынга, социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкуннуҥ улуг херээнге кедергей улуг ужурдузалыг болуп турар деп, «Работническо дело» солуннуҥ мурнуку чүүлүнде бижээн. Ол чүүлдер болза совет улусту бедик идейлиг болгаш коммунизмге бердинериниҥ ёзузунга кижизидериниҥ талазы-биле идеологтуг ажылды СЭКП-ниҥ улуу-биле үнелеп турарыныҥ тодаргай херечизи-дир. Оон-биле чергелештир, Пленумнуҥ шиитпирлери болгаш СЭКП ТК-ныҥ Бирги секретарыныҥ чугаазы маркеизм-ленинизмниҥ арыг болурунуҥ дугайында, улустарныҥ тайбың болгаш аас-кежиктиг келир үе дээш амгы үедеги улуг демиселинге коммунистерниҥ дайынчы белен болурунуҥ дугайында СЭКП-ниҥ болгаш Н. С. Хрущевка баштаткан оон ленинчи Төп Комитединиҥ улуг сагыш салыышкынныҥ илерээшкини болуп турар.

Болгар коммунистер Пленумнуҥ шиитпирлерин болгаш Н. С. Хрущевтуҥ чугаазын изии-биле деткип турар, ол чүүлдер оларныҥ база-да чепсээ болур деп, солун түннелинде онзалап демдеглеп турар.

* * *

БЕРЛИН. (СЭТА). ГСЧП ТК-ныҥ бирги секретары, ГДР-ниҥ Күрүне чөвүлелиниҥ даргазы Вальтер Ульбрихтиҥ 70 хар харлаанын байырлап эртирген дугайында парлалгада парлап үндүрген материалдарны ГДР-ниҥ чурттакчылары улуг сонуургал-биле номчуп турар. Совет чазактыҥ баштыны Н. С. Хрущев Ленин орденин болгаш «Алдын сылдыс» медальды В. Ульбрихтиге тыпсып турда тыртырган фоточурукту солуннар бирги арыннарынга парлаан. Солуннар Н. С. Хрущевтуҥ чугаазын парлавышаан, келир үе социализмниҥ болгаш коммунизмниҥ болуп турар, социалистиг үндезинге катап каттышкан чаҥгыс аай Герман күрүне кедизинде барып тургустунган турар дээрзиниҥ дугайында Никита Сергеевичиниҥ сөстерин онзалап парлаан.

Социалистиг чурттардан медээлер

АЖЫЛ-ИШЧИ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

ПРАГА. Бот-бодунга экономиктиг дузалажылга Чөвүлелиниҥ чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүҥ талазы-биле доктаамал комиссиязыныҥ ажылчын болүүнүҥ хуралы Братиславка болган. Оон ажылынга Болгариянын, Венгриянын, ГДР-ниҥ, Польшаныҥ, Румыниянын, Совет Эвилелиниҥ болгаш Чехословакиянныҥ төлээлери киришкен. Дыт ыяштын кескиндизин эҥ ажыктыг ажылдарынын болгаш дыт-ыяш-волок плиталарныҥ бүдүрүлгезинин технологиязын улам ынай хөгжүдүринин айтырыгларын ол хуралга чугаалажып көрген.

АНЫЯКТАР ЧАА ТУДУГЛАРДА ШЕФТЕП ТУРАР

ВАРШАВА. Пулавтын азот комбинады — Польшаныҥ беш чыл планынын база бир чаа тудуу. Ол тудугну Социалистиг аныяктарныҥ эвилели шефке алган. Ам үеде чурттуҥ ажылдап турар бүгү заводтарынын берип турары ол хире азот чемишчидилгелерни бо комбинат чуртка бээр. Совет Эвилелиниҥ бээр бойдус газы комбинаттын чиг-эди болур.

Польшада Плоцкинин нефть-техниктиг комбинадын, Турошувскинин энергия-хөмүр даш комбинадын болгаш Тарнобжегскинин күгүр комбинадын аныяктарныҥ шалыпчы тудуглары кылдыр чарлаан. Оларда Польшаныҥ мун-мун аныяк ажылчыннары — Социалистиг аныяктарныҥ эвилелиниҥ кежигүннери ажылдап турар.

КАЙГАМЧЫК ХҮНГЕ АЛДАР

ГАВАНА. Бүгү Кубада ажылчы чоннарныҥ социалистиг чарыжы калбарып турар. Амгы үеде ол чарышта үш чүс он дөрт мүҥ ажыг кижи киржип турар. Монкадада Батистанын казармаларынче Фидель Кастрога баштаткан бөлүк патриоттарныҥ маадырлыг штурмнаан хүнүнден бээр он чыл ою июль 26-да болурубиле холбаштыр, чурттуҥ бүгү бүдүрүлгелеринде ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар продукцияны бүдүрүп үндүрерин көвүдедир болгаш оон шынарын экижидер талазы-биле чаа хүлээлгелерни ап турар.

ШАНЬДУН ЧАРТЫК ОРТУЛУКТА

ПЕКИН. Шаньдун можунуҥ тараачыннары бо чылын тараа культураларныҥ чайгы эки дүжүдүн өстүрген. Хуанхэ хемнин адакы агымында турар Дэчжоу районда күзүн чажып тараан кызыл-тастыҥ болгаш арбайныҥ ниити чыылдазы эрткен чылдыҥ деҥнелинден 60 хуудан ажыг болуп турар.

Дэчжоу район Хуанхэ хемнин үерлээшкининден шагдан бээр качыгдап келгён. 200.000 чыгам гектар шөл үерлээшкининиҥ айылынга таваржып турган. Улустуҥ эрге-чагыргазынын чылдарынын дургузунда тус чернин тараачыннары элээн хөй дериишкиннерни күрүненин дуазазы-биле тудуп, ажыглалга киргген. Бо чылын чаа суггарылга каналдарын, плотиналарны, чалдарны тудуп, дериринге дыка хөй акша-хөренгилерни Дэчжоуныҥ тараачыннарынга күрүне үндүрүп берген.

РЕВОЛЮЦИЯНЫҤ БАЙЫРЛАЛЫНГА АЛДАР БОЛДУРГАН ЧАРЫШ

УЛАН-БАТОР. Моол революциянын 42 чыл болур ооҥга алдар болдурган социалистиг чарыш бүгү Моолда улам калбарган.

Найысылалдын үлетпүр комбинадынын идик дааракчылары чарышка улуг чедиишкиннерни чедип алган. Оларныҥ иштинден хөй кижилер эвлчег онаалдазын 154—200 хуу күүседип турар. Чурттуҥ өске-даа бүдүрүлгелериниҥ коллективтери күш-ажылга бедик көргүзүүлер-биле алдарлыг чыл ооҥ уткуп турар.

(СЭТА).

БОЛГАРИЯ

БО ДЭЭРГЕ АЛДАР-ДЫР

Хасковск округтуҥ Книжовник суурунда сураглыг кадарчы Колю Делчевтиҥ дугайын шагда дыҥнаан бис. Ол хойжунун дугайында тоолду бүгү чуртка тоолдап турган. Ынды болза-даа сураглыг хойжу хой ажылын каггаш, трактор бригадазынга үчёгчиктен ажылдай бергенин хенертен дыҥнааш, чон кайгап турган.

Ооҥ соонда Колю дугайында үүдаа чүве ур үеде дыҥналбастаан. Бир-ле катап чаҥгыс суурда Колю-биле кады чурттап турар бир кижи чедип келгеш, биске чугаалаан: Колю машиналарже бар чораашла таварылга-даа болган ышкаш, хой кажаазынче барып турарын суурнуҥ кооператорлары бо-ла эскерип каар апарган...

Бо чазын Колюга ужурашкан бис. Ооҥ хүидүлээчел, хүнге тодуга берген арында хүлүмзүрээшкин иле болган,

— Эрткен чайны канчаар чурттап эрттиргенимни безин билбейн тур мен — деп, ол чугаалады. Кодан хойларым дүжүмге безин кирип келир. Назы дөгүй берген болганда тускай эртемимни солуп, өске ажылга ажылдаарын күүзүн кижи мен, ынчалза-даа хойлар чокка чурттап шыдавас-тыр мен деп, ырак эвес чораан хойларже көргеш, Колю чугаалады.

Ада-иезинден чарылган 5—6 харлыг өскүс оол дээргилериҥ хоюн кадарып чораан. А кажан Болгарияга үрле үеде манап келген хосталга болу бергенде, Колю кооперативке кирип алган. «Мээҥ кадарчы—хойжу күш-ажылымны улус чон улуу-биле хүндүлеп көрүп турар, ынчангаш ол хүндүлелди эки ажылдап турган, бадыткаары менээ күзенчиг-дир» деп, Колю чугаалап олурар.

— Колю Делчев тергин эки хойжу болдур ийин. Ооҥ кодан хойлары дээрелериҥ эҥ дээрези. Хойну ажаап, азыраарына хөй күштерин ол берип турар, чыл бүруде күрүнеге пландан ажыр үүс-үүс килограмм эттти, сүттү болгаш дүктү берип турар—деп кооперативтиҥ кол зоотехнии Иван Станчев чугаалап турар. Чоокта чаа одарга чеде бергеш, көрүп тур мен: Кырган Колю чаа чолдак тон кедип алган, өөрүшкүлүг ырлавышаан, болгар улустуҥ танцызын тепкен тур. Ооҥ танцылап турда эптиг, ээлдээн магадап тур мен. «Колюда чүү болган чоор?»—деп бодаан мен. Ынчалза-даа Колю мээҥ чанымга маҥнап чедип келгеш, бичии хураганны көргүзүп, «Иване! Иване!» деп кыйгырды. Бо дээрге бистиҥ баштайгы уксаалыг хураганывыс-тыр. Мен ону чеже чылда мана-вадым дээр!» Колю хөй чылдарныҥ дургузунда хойнуҥ үнелиг мериноС уксаазын өстүрүп, бодунуҥ ынак ажыл-херээнге дүн-даа, хүн-даа дивейн ажылдап келген. Колю хөй чылдарда кылып келген бодунуҥ ажылыныҥ түннелдеринге өөртүп турарын көргеш, «Ол дээрге алдар-дыр» деп бодал мээҥ сагыжымга кирип келген. Ынчангаш улуг тиилелге-биле холбаштыр кырган кадарчыга сагыш сеткилдиҥ бүгү ханызындан байырны чедирдим.

* * *

ГДР

РОСТОККА ЧАҤГЫС ХҮН

ГДР-ниҥ Балтикада эҥ улуг порт хоорайы—Ростокка хөй удаа баар ужурга таваржыр турган бис. Ындыг болза-даа бөлүк даштыкы журналистер-биле кады олче сөөлгү чоруушкун онза шынарлыг болган болгаш ооҥ дугайын тодаргай бижиири черле чөптүг.

Ростокче бо чоруушкунну ГДР-ниҥ Демир оруктар эргелели организастаан. Бо чылын Герлицте вагон тудуунуҥ заводунуҥ бүдүрүп эгелээнин кайгамчык вагоннарныҥ бирээзи — тускай вагонга олурупкаш, Берлинден үнүпкен бис. Пластиканы калбазбиле ажыглаанынын түннелинде вагоннуҥ ишти делгем болгаш кончуг чырык болду. Кожазында ийи Купениҥ ишти хайныышкынныг-ла апаргган. Столду долгандыр салып каан чымчак сандайларда олур бис. «Митропаныҥ кол директору Альфред Крюгер ам безин ындыг 25 вагоннарны ажыглап турар деп чугаалады. Оларныҥ иштинден 10 вагонну Болгарияже болгаш Польшаче аян-чорук кылып чоруур кылдыр аныяк немец туристерниҥ эргезинге тывыскан.

СЭТА-ныҥ корреспондентилери:
К. ОРЛОВА.
Е. БАШМАЧНИКОВ.

КУШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ

СОВЕТ-МООЛ НАЙЫРАЛ

Моол Арат Республиканыҥ Убсу-Нур аймаанын парткомунун, спорт болгаш куш-культура Чөвүлелиниҥ чалаанын ёзугаар Тыва АССР-ниҥ баскетбол талазы-биле бөлүк спортсменнери Убсу-Нур аймакка чорааннар. Совет-моол найыралы ниитилелиниҥ Тыва салбырынын культурлуг харылзаа дугайында планынга, спорт херээн улам хөгжүдеринге холбашкан шак ындыг хемчеглер моон соҥгаар улам калбарар.

Тываныҥ спортчу төлээлекчилерин акы-дуҥма Убсу-Нур аймактын чону, хөй-ниитизи кайгамчык найыралдыг хүлээп алганын үнелеп демдеглээри өөрүнчүг. Бистерни моол эштер шуут-ла Хандагайтыны суурга кээп уткып алган. Улан-Гом хоорайга баарывыска, бүгүле чүүлдерни биске таарымчалыг белеткээн турган.

Барган хүнүвүстүҥ кежээзинде, аймактыҥ революстуг аныяктарынын Эвилелиниҥ, куш-культура Чөвүлелиниҥ удуртукчулары-биле, спортсменнер болгаш хөй-ниити организацияларынын төлээлекчилери-биле ужуражылга болган. Дараазында хүн бистерни аймактыҥ партия комитединиҥ бирги секретары эш Хавдал хүлээп алган. Улан-Гом хоорайда бүдүрүлге, культура албан черлери-биле танышканывыс, дыштанылга бажынынга, пионер лагеринге чораанывыс, өскедаа көрген чүүлдеривис биске уттүндүрбас болуп арткан.

Спортчу ужуражылга барганывыстың үшкү хүнүнде болган. Баштай школачыларныҥ, а дараазында улуг улустуҥ шилиндек командалары-биле ойнаан бис. Бирги ужуражылга 71:46, а ийигизи 62:57 санга бистиҥ тиилелгевис-биле доозулган. Ол хүннүҥ кежээзинде Улан-Гомнуҥ аныяктары-биле ужуражылгага тураскаалдыг белектер солушкан бис.

Акы-дуҥмалышкы кожа ийи республиканыҥ спортсменнериниҥ бо ужуражылгазы совет-моол найыралдын улам-на калбарып, быжыгып турарын илереткен. Аймактыҥ партия комитединиҥ бирги секретары эш Хавдал болгаш куш-культура Чөвүлелиниҥ даргазы эш Чимит олар бистериҥ моон соҥгаар улам чедиишкинниг болурувусту күзээн. МАР-ныҥ ажылчы чонунга, оон аныяктарынга болгаш спортсменнеринге найыралды, аас-кежикти илереткен бис.

ЧУРУКТА: Тываныҥ болгаш Моолдуҥ баскетболистериниҥ ужуражылыышкыны.

А. БАИР.

Моолга чораан баскетболистерниҥ киржикчизи.

БАЗА КАТАП—„ДИНАМО“

Хол бөмбүүнүҥ талазы-биле республиканыҥ бирги чери дээш маргылдаа июнь 26—30 хүннеринде болуп эрткен.

Маргылдааныҥ сөөлгү хүнүнде «Динамонун» болгаш «Буревестниктиҥ» бирги командалары ойнаан. Баштайгы ийи ооҥну динамочулар удуп алган, боттарынын чедиишкиннеринге менээргенип, үшкүзүнде удурланыкчызынга аштырган. Дөртку ооҥда сан 14:8 турда, «Буревестник» командазынын ойнакчылары көрүкчүлернин адыш часкаашкынынга хей-аът, кирип, ылаҥгыя К. Маадыр-оолдун күштүг кагыглары командазынга санны немеп турган. Олар ооҥнуҥ инициативазын кезек када чаалап алгаш, санын деннештирип алыр аргалыг болганнар.

«Динамо» командазы хол бөмбүүнүн талазы-биле ам дөрт чыл улай республика чемпиону болуп, бо маргылдаага база аштырыышкынга таварышпаан.

«Спартак» биле «Трудовые резервы» командаларынын сөөлгү ооҥну солун болган. Олар баштай ийи-ийи удушканнар. Бешки ооҥда «Трудовые резервы» командазынын саны 13:2 болуп, тиилелгеге чедир чүгле ийи мячик чаалап алыры арткан турган. А спартакчылар мячикти чаалап алгаш, бир демниг ойнап, ооҥнуҥ темпизин улам дүргедеп, санын деннештирип алган. Ылаҥгыя «Спартактан» В. Бабкин, В. Лукта-нов олар ойнаарынын болгаш кагарынын талазы-биле онзаланып, көрүкчүлернин мактанын чедип алган. Ынчангаш спартакчылар удурлакчызын ол-ла санынга улуп алганнар.

Беш хүн үргүлчүлээн демиселдиҥ сөөлүнде, республиканын бирги черин «Динамо» командазы эдеп, 1963 чылдын чемпиону болган. Ук командага бирги чергенин дипломун болгаш шилчинр кубокту база турасказалдыг вымпелди тывыскан. А команданын ойнакчыларын спорт ниитилелдериниҥ болгаш организацияларынын эвилелиниҥ республика Чөвүлелиниҥ мактал бижиктери-биле шаннаан.

А. КУМАЯК.

Чогаадыкчы мергежил

Республиканын школачыларынын техниктиг чогаадылгазынын чаҥчыл болган делгелгези Кызылдын № 1 школазынын чазанылга мастерскаязында ажыттынган. Делгелгеде Кызыл хоорайнын болгаш Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Танды, Өвүр районнарнын школалары киржип турар.

Бо чылгы делгелгеде кирген ажылдарныҥ саны эвээш-даа болза, чамдык школаларныҥ идепкейлиг киришкенин демдеглээри чугула. Улуг-Хемниҥ Арыг-Үзүү сес чыл школазынын өөреникчилериниҥ кылган чүүлдери сан талазы-биле хөй болгаш эки шынарлыг. Чижээ: Саша Хворов биле Толя Холомеев чайганыр херекселди, Толя Злобин биле Володя Ерофеев буфет болгаш столду чараш, уран-шевер кылганнар.

Кызылдын школаларында № 7 школаныҥ (куш-ажыл башкызы эш Королев) делгээн ажылдары көрүкчүлериҥ сонуургалын хаара тудуп турар. Ол школаныҥ сески классчылары тускай чыруткан херекселдиг демир-орук участогун, паровозту, «Храбрый» деп аттыг пароходтуҥ хөделир моделин кылганнар. Бо ажылдарныҥ онзаланып турар чүүлү болза, оларны чаҥгыс кижи эвес, а элээн каш кижи бөлүглежип алгаш чогаатканы болур.

Шагаан-Арыгнын № 1, 2 школалары моон мурнунда чылдарда уругларныҥ техниктиг чогаадылгазынын район болгаш республика делгелгелериҥе эки түннелдерни чедип ап турганнар. Бо чылгы делгелгеге олар ыяштан, этажерка, комод, ном шкавы, бижик столу болгаш бажын иштиниҥ өске-даа эт-херекселдерин эккеп делгээннер. Барыын-Хемчиктин школачыларынын даштан янзы-бүрү дүрзү-хевирлерни чазап кылганы база-ла солун.

Ниитизи-биле алырга, мында делгеттинген чүүлдер эвээш болгаш чаҥгыс аай. Чамдык районнарнын школалары делгелгеге шуут кириштээн. Олар бүдүн өөредилге чылынын дургузунда делгелгеге салыптар хире чүвени кылып ап четтикпээннери ол бе? Чок, ол школаларныҥ удургукчуларынын бо чугула херекти тоомчага албааны ол-дур. Моон мурнунда чылдарда делгеп турган экспонаттарны чамдык школалар бо чылын база катап-ла салганы шын эвес.

Школаныҥ амыдрал-биле харылзаазын быжыглаар дугайында Хоойлуну амыдралга чедиишкинниг боттандырып турар бо үеде, уругларнын техниктиг чогаадылгазынче улуг кичээнгейни салыры эргежок чугула.

Арга-ыяшты камгалаҥар

1. НИИТИНИҤ ХЕРЗЭ

Бистиҥ республикавыс арга-ыяшбиле байлак. Оларныҥ эзимнеринде кандыг ыяштарны чок дээр: Сибирьниҥ чоргаар дыды болгаш хөөҥ пөжү, мөөге ногаан хадызы болгаш шивизи, кижини сергедип келир сүүзүн чыттыг чойганы болгаш хөй-хөй чадан үүштери эгээртинмес байлак. Арга-арыглар кижилерни тудуг материалдары, оттулар ыяш, тоорук, кат, ан-мен кежи-биле хандырып турар болгаш бистиҥ Төрээн чуртувустуҥ каастап, кижилериҥ кадыкшылынга эки салдарны чедирип турар. Ынчангаш партия болгаш чазак арга-ыяш камгалалын экижидерин, оларны улам сайзырадып өстүрерин чугула сорулгаларныҥ бирээзи кылдыр санап, хүн бүрүде ол сорулганы төлептиг күүседиринче хөй-ниитинин кичээнгейн угландырып турар.

Ындыг турбуже Чөөн-Хемчик районнуҥ «Сүт-Хөл» совхозтун девискээринде Манчурек, Хүүректиг, Шеле-Бажы деп черлер өрттенип турган. Шеми-Бажынга болган өрттү «Ишкин» салбырынын чурттакчылары ийи хонукта өжүрүп келген. Бо өрттер ол черлерге ажылдап турган ажылчыннарныҥ өжүрбейн барган одагларындан өскүүн үнгени илерээн. Ындыг харыысалга чок чоруктар-биле демисежир чорук чүгле арга-ыяш камгалалынын ажылдакчыларынын херээ эвес, а бүгү чоннуҥ херээ кылдыр көрзе чогуур.

С. Ондар.

2. ИРИП ЧЫДАР ЧУДУКТАР

Улуг-Хем районнуҥ Шагаан-Арыг ыяш ажыл-агый чери «УТКА» 25 чылы» совхозтун Улуг-Алаакта 600 чоон дыт чудуктарны оттулар ыяш планынга кириштир кескеш, май айда оларны хап доозар деп шиитпирлээн. Хуусаа эрткен, а ол чудуктар ам-даа ажыглалга кирбээн. Район төвүнде болгаш көдээ суурларда оттулар ыяш чедишпейн турда, бо үнелиг чудуктар чөвүрээзи-биле ирип, шынары бакыырап чыдып турар.

Шагаан-Арыг, ыяш ажыл-агый черинин шугуму-биле ыяш ажылагыйын сайзырадырынын болгаш камгалаарынын талазы-биле ажыл районда эки чоруп турза-даа, ажылагый удуртулгазында ийи-чаҥгыс дүжүметсиг, улуургак кижилерни шугумчүлээри артык эвес. Ажыл-агый талазы-биле удуртукчу эш Кузьмин ажылчыннарга ээлдек эвес, ажылчыннарныҥ саналдарынга сүмелеринге тоомча чок чоруун көргүзүп турар. Ажыл-агыйнын дирекциязы эш Кузьминге Улуг-Алаакта кескен ыяшты ажыглалга киирер дугайында айтыышкынны бээрге, четчир санныг ажылчын күжү бар турда-ла, эш Кузьмин ол айтыышкынны күүсетпээн.

Дүрүнеиҥ социалистиг өнчүү — ыяш байлакты ынчаар харыысалга чок көрүп болбас, кезип каан ол 600 чудуктарны чоокку үеде ажыглалга киирери чугула.

Ч. Андрей.

УДАВАС РЕСПУБЛИКАНЫҤ КИНОЭКРАННАРЫНГА

„Даарта келиҥер...“

Сибирь чурттуг кыс Бурлакова Фрося Москвага поезд-биле чеде бээр. Перронда-даа, вокзал чаныда-даа улус эҥмежок. Бо улуг хоорайга оон мурнунда чорбаан, чаа кээп турар кижээ, шынап-ла, баштайгы үеде дыка дүвүренчиг: ыцай-бээр шуушкан чон, машиналар, ыыт-шимээн ону хөледи-птер. Фрося чемоданын, шоодайда суккан эт-севин болгаш өске-даа чүктешкилерин ууп чадай-чадай, кудумчулап базыптар. Ада-иезинин мурнундагы таныжы, Москвада чурттап турар скульптор кижиниҥ бажыҥын Фросянын дилеп чорупканы ол-дур.

Скульпторнуҥ бажыны. Фрося ында ам чеде берген. Ийи кижиниҥ бо бажыҥга баштайгы ужуражылгазындан-на оларныҥ уран чүүлге сонуургалдынын көрүкчү белени-биле билип ап болур. Скульпторнуҥ мастерскаязында оон кылганы янзы-бүрү хевирдүрзүлерни тургузуп каан. Оларны Фрося хандыкшылдыы-биле сонуургап көрүп, магадап турар.

Хөглүг, чугаакыр кыстыҥ найысылалга чүге келгенин скульптор билгеш, оон мынча деп катап-катап айтырар: «Фрося, консерваторияга азы институтка өөренириҥ ол ыйнаан але?» Сагыш-сеткили хайныккан Фрося: «Ийе»—деп, чоргаар харыылаар.

Көдээден келген кыстыҥ келир үеги салым-чолунуҥ боттанырынга скульптор ынчаар дузалап, сагыш човап эгелээр...

Фрося күзээнин ыяавыла чедип аар дээш, өөренир черни боду-ла дилеп эгелээр. Ол, уран чүүл институдунга каш-даа катап баар. Ынчалза-даа херээ бүтпейн туруп бээр: институттуҥ профессору Александр Иванович кыстын айтырынга дорт харыы бербейн,— эртен эрте кел, даарта кел—деп, сонгаарладып-ла турар. Ам канчаар? Соксап каар бе? Фрося оон ундаравайн, харын улам-на шиитпирлии-биле, институтка бо-ла чеде бээр турган.

Александр Иванович өөренирин күзээн кыстыҥ дилээн хандырбайн барып шыдавас болган, чүге дээрге Фрося—салымныг ыраажы. Анаа бодунуҥ бүгү-ле күзел сонуургалын бердинген, ыр оон чуртталгазынын өөрүшкүзү болган. Профессор ону ырладып шенеп көрүп, четпестерин айтып берип турар.

Келгеш, үр болбаан-даа болза, Фрося аянныг болгаш мерген ырлаары-биле ол өөредилге черин кайгадышкан.

Фрося өөренип кириптер. Оон дугайы бүгү институтка дораанна билдине бээр. Александр Иванович-биле чугаа үезинде, институттуҥ директору анаа мынча дээр: «Силер бүгү студентилерже эвес, а чүгле дөрт студентиже кол сагыш салып турар-дыр силер»... Александр Иванович директорнуҥ ол бодалынга чөпшээрешпейн баар. Фрося ышкаш студентилерге ажылдан хостуг шактарында дузалаары профессорнуҥ хүлээлгези турган.

Аажы-чаҥ байдалын ап көөрге, Александр Иванович, арай-да шириин, хенертен ажына хона бээр кижи. Директор-биле чугаалашканы Александр Ивановичиниҥ сеткилин дыка хомудадыптар, ынчангаш ол Фросяга: «Моон үнүп чор! Институттан үнүп чор!»— дээр. Профессорнуҥ ындыг ажыыышкыны турзажок, Фрося өөредилгезин кагбаан, институттан үнүп чорбаан.

Одесса киностудиязынын бүдүрүп кылганы «Даарта келиҥер» деп бо уран чечен фильм болза, берге оруктарны ажып эртип чораан, уран чүүлдүҥ мергежилин чедип алган кыстыҥ салымчолунуҥ дугайында чугаа болур. Фросяныҥ ролюнда — артист Е. Савинова. Оон ойнааны — тывызык, дидим, хөй-хөй таварылгаларда, чаптанчыг болгаш кээргенчиг ышкаш сагындырар. Е. Савинованыҥ бо фильмде ойнавышаан, ырлап турары көрүкчүлерге база-ла солун болгаш хандыкшылдыг.

А. НУГУУРАК.

НААДЫМНЫҤ ХҮННЕРИНДЕ

ИЮЛЬ 6-ДА

9 шактан — Ленин кудумчузунга байырлалдын базаары.

16 шактан — Парктыҥ ногаан театрынга байырлалдыг уткулга хуралы.

20 шактан — Парктыҥ ногаан театрынга боттывынгыр уран чүүл бөлгүмнериниҥ улуг концерти.

ИЮЛЬ 7-ДЕ

10-14 шак — Нефтебааза чоогунда, хоорайныҥ аът чарыштырар черинге, аът чарыштырарынын маргылдаазы.

16-19 шак — Парктыҥ хүреш болур черинге тыва национал хүреш.

20 шактан — Парктыҥ ногаан театрынга «Хайран-бот» деп шии болур.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«НАЙЫРАЛ»: «Комбанферос» 10, 12, 2, «Ийилээн эрлер-дир бис» 4, 8, «Алдын Диш» 6, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кышкы фантазия» 11.15, 1.15 (делгем экранныг), «Айыылдыг зэтпектер» 3 (делгем экранныг), «Тудушкан реакция» 5.15, 7.15, 9.15, шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Арыг дээр» 2.30, «Римден келген журналист» (2-ги сериязы) 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чүрек ырлап тур» 1.15, 7.15, «Самолет чоруп тур» 3.15, 5.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «ийи аҥгы орукта» 5, 7, 9 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҤ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуҥ 24-63, редакторнуҥ орулакчызынын болгаш харыысалгалыг лежурныйынын 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарынын 23-35, көдээ ажыл-агый киллизинин 25-38, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, иштики информация киллизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг киллистериниҥ 21-27, үлетпүр болгаш транспорт киллизинин 22-64, бухгалтериянын 31-75, корректорларнын 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС — 01257. Чагыг № 122. Культура министерствозунун типографиязы